

יד
מהר"ע

שערי יצחק

השיעור השבועי

מפי מרן הגאון
הרב יצחק רצאבי שליט"א
פוסק עדת תימן

נמסר במוצש"ק
פינחס
תמוז התשפ"ג בשל"ד
בבית המדרש פעולת צדיק
בני ברק

לק"י

נושאי השיעור:

בעניין תכלת בציצית בזמן הזה, מדוע גדולי התורה שבדורנו נרתעים ואינם מקבלים זאת להלכה ולמעשה.

המשך בעניין לימוד וידיעת התורה בעל פה, השלמה לגבי המעשה שהובא בשיעור מוצש"ק ויגש התשע"ח בעניין החכם התימני שהתנגד לכך שהר"א בן הרמב"ם מביא את דברי חז"ל שלא כפי לשונם, התייחסות לתשובת הגר"ע בסיס זצ"ל כי בתימן לא היו עושים סיום מסכתא מפני שצריך לדעת את כל המסכת בע"פ, ודברי מרן גם בכללות עניין סיום מסכתא.

דוגמא נוספת לעניין הבלבולים שעושים בסיפורים, מן המובא בס' משלחן גבוה 'מעשה נפלא שאירע עם הרמב"ם שביקר כביכול בתימן וכו'.

לגבי השאלה האם מותר או צריך לומר לפועל ערבי שיתפלל וכו', אין ראייה מן המעשה הידוע באחד האדמורי"ם שלא רצה לנסוע עם בעל-עגלה שלא היה מאמין באמונתו.

המשך בעניין חשיבות הכוונה בברכת אהבת עולם, כיצד בעל שפע חיים ושו"ת דברי יציב היה מברך ברכה זו, ותשובות לשאלה מדוע הנצי"ב היה נמנע מלומר שיעור ביום שלא כיוון בברכת אהבת עולם, הרי המלאך המגיד אמר למרן הב"י שלא ימחק אחד התירוצים שכתב למרות שאינו אמת.

בעניין לימוד המוסר ע"י גדולי ישראל, תוספת דברים מהרב יוחאי צבי יצ"ו. ובעניין פינחס שהרג לזמרי וכו'.

תגובות להערות והארות משיעורים קודמים בעניין זה, ובעניין לכבוד התנא האלקי (בחירק), ובעניין המלה חנוכיה, שצריך לפרסם זאת ביתר שאת.

כל הזכויות שמורות

יוצ"ל ע"י מוסדות יד מהרי"ץ בני ברק

טלפקס: 03-5358404. נייד: 050-4140741

דוא"ל: y5358404@gmail.com

להאזנה לשיעור דרך הטלפון:

קול יהודי תימן – 072-33-23-642 שלוחה 6

מספר השיעור בקו "קול יהודי תימן" – 698

לשמיעת השיעור במערכת קול הלשון – 03-6171031

ניתן להקדיש כל שיעור להצלחה ולרפואה, או לעילוי נשמת.

השם יוזכר בל"נ בתחילת השיעור מפני מרן הגאון שליט"א,

וכן באמירת "מי שבירך" בסוף השיעור.

פרטים בטלפון: 050-4140741.

והתורמים והמסייעים להפצת התורה וליזכוי הרבים, ימלא המקום ברוך הוא

כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכי"ר.

השיעור מוקדש

ע"י החתן ר' אדם בן דוד ענתבי הי"ו, ונו"ב הכלה מרים בת אברהם שתחי', מארצות הברית, לרגל שמחת נישואיהם השבוע בשעט"מ, בעבור שהתנדבו למוסדות יד מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתם, ויברך מעשי ידיהם, ומכל צרה ונזק יצילם, וישלח ברכה רווחה והצלחה בכל מעשי ידיהם, ויזכו לבנות בית כשר נאמן וטהור בישראל, וימלא כל משאלות ליבם וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

כמרבן השיעור מוקדש להצלחת ר' כלפון בן רחמים הי"ו מארצות הברית, שיזכה להצלחה רבה בעסקים, ונחת מהילדים, בעבור שהתנדב למוסדות נתיבות מהרי"ץ.

המקום ברוך הוא ירצה נדבתו, ויברך מעשי ידיו, ומכל צרה ונזק יצילהו, ויזכה לשפע טובה וברכה בעסקיו, ובכל מעשי ידיו, ויזכה לנחת מיוצאי חלציו, וימלא כל משאלות ליבו וליבכם וליבנו לטובה ולברכה, אכ"ר.

בעניין תכלת בציצית בזמן הזה, מדוע גדולי התורה שבדורנו נרתעים ואינם מקבלים זאת להלכה ולמעשה.

רבים שואלים, על עניין תכלת בציצית בזמן הזה.

נאמר בתורה, דָּבַר אֵל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית, עַל פְּנֵי בְּגֵדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַפְּנֵף פְּתִיל תְּכֵלֶת [במדבר ט"ו, ל"ח].

המפרשים כבר עמדו על כך, כי בפסוק הזה ישנו רמז, שהתכלת לא תתקיים לדורות. שהרי לגבי הציצית עצמה נאמר, על כנפי בגדיהם לדורותם. ש"מ כי הציצית תהיה נוהגת בכל הדורות. אולם לגבי הכנף פתיל תכלת, זה לא יהיה בכל הדורות. דבר זה נמשך גם בזמן שבית המקדש קיים, וגם אחרי כן, בגמ' רואים כי אפי' עד דורו של אביי, עדיין היה תכלת, וכדלקמן ד"ה אמנם. אבל לאחר מכן, הדבר נעלם, בכל קהילות ישראל. נפסק עניין מסורת ה'תכלת'.

וזהו נושא, אשר נידוש הרבה בשנים האחרונות, מאז שהאדמו"ר מראדזין חשב שמצא את התכלת, שזה מופק מדג מסויים, וכתב על כך שלושה ספרים, אולם לא קיבלו ממנו גדולי ישראל כבר בזמנו, ולבסוף נתברר כי אכן זאת טעות. אח"כ היו עוד השערות, ולפני כשלושים

שנה בערך, ישנו משהו אשר מתקבל יותר כי זהו התכלת, מין חֲלָזוֹן, כך גירסתינו. בעברית אומרים חילזון, וכתבו על כך ספרים רבים.

בספרי נפלאות מתורתך [פרשת שלח לך, עמ' שט"ז] נגעתי בס"ד קצת בכך, במאמר תחת הכותרות שבעה פירושים ועניינים בשם תכלת. בזמן הזה אין לנו תכלת עד שיבנה בית המקדש.

הבאתי שם [באות ד'] כך, הנה בתיבת תכלת עצמה, נרמז שלא תהיה כל הדורות. הגם שעדיין אין ראייה שלא תתגלה ותתחדש באיזה דור. אבל כן מתבאר מדברי האר"י שהובאו בפרי עץ חיים [שער הציצית פרק ד' ופרק ה'] שאין תכלת אלא בזמן בית המקדש, כי אחרי החרבן אין אנו משיגים וכו' יעו"ש"ב. לפי זה לא יתכן שתתחדש אלא כשיבוא לציון גואל.

אמנם יש להעיר על דבריו, שהרי אפילו בימי האמורא אביי עדיין הטילו תכלת, כדמוכח מהא דמנחות [דף מב:] אמר ליה אביי לרב שמואל בר רב יהודה, האיי תכילתא, היכי צבעיתו לה יעו"ש. ועוד שם [דף מג.] מר ממשכי אייתי תכילתא בשני רב אחאי, בדקוה וכו'. שמע מינה שנמשכה שנים רבות אחרי החרבן. ואולי הכותב לא דייק. ברם אף בשער הכוונות, שהוא מכתבי האר"י המדויקים והמוסמכים כידוע, חזר ושנה כמה פעמים שעניין התכלת, הוא רק בזמן שבית המקדש היה קיים, וגם ביאר טעם לזה על פי הסוד, כיעו"ש בדרוש רביעי דציצית, דף ו' עמוד א' וב', וצ"ע וכו'.

וכתבנו גם, כי ישנו כאן רמז. ועוד, שתיבת תכלת (עם הכולל) בגימטריא שנאת חנם, לפי שפתיל תכלת מכפר על שנאת חנם, כמ"ש הרמ"ע מפאנו במאמר צבאות ה' וכו'. כל זמן שלא תוקן העניין של שנאת חנם, עדיין אין לנו את הזכות הזאת.

ואולי מישוהו יגיד, אדרבה, שמא אם נעשה זאת, הדבר יבטל את השנאת חנם. אבל הנה, בית המקדש נחרב, למרות שעדיין היה התכלת. ישנה אריכות על כך.

*

שערי יצחק – השיעור השבועי

ח', סימן י"ב] נשאלתי על כך בזה"ל, שאלה. בזמנינו יש מחקרים המוסמכים גם על ידי רבנים, שגילו כי התכלת שנמצאה באיזור עכו כשרה לציצית, וכך אנו רואים הרבה אנשים שעושים כן כדי להדר במצוה. האם מרן שליט"א מתיר לנו לסמוך על כך למעשה, מאחר שבשלחן ערוך המקוצר לא נזכרה התכלת כלל, כנראה בגלל שהמסורת נפסקה. כתבתי על כך בס"ד, תשובה. לק"י, מוצש"ק בשלח ה'תשס"ג, ב'שי"ד.

שלו' רב לקראת התלמידים היקרים בישיבת פדואל, המחזיקים במסורת תימן, כמותם ירבו בישראל.

האדמו"ר מרדזין גם כן היה בטוח בלי שום ספק שמצא את התכלת, ונתבדה. יכול להיות שכן יקרה גם בזמנינו, על כן נמתין עד שיבוא מורה צדק.

נ"ב נראה לענ"ד כי אחת הסיבות העיקריות שאין מתקבל בציבור החרדי עניין התכלת, והוא לא נכנס, למרות כל ההוכחות החזקות שנאמרו על כך, והספרים הרבים שנכתבו בנושא, יען כי הראיות אינן מתבררות דרך ביתהמדרש אלא חיצוניות, ר"ל זה לא נגמר בתוך הספרים שלרבותינו גדולי הדורות אלא נזקקים לספרי גויים וחוקרים, דברים שאין לגדולי התורה בפרט בדורנו יד ורגל בהם לבחון ולדעת אמיתותם, לדרוש ולחקור אם אמת נכון הדבר, לכן ממילא הדבר נעצר. דוק והבן.

חוץ מן הסוגיות, והראשונים והמפרשים אשר מדברים על העניין הזה, בפועל צריכים להשתמש הרבה בספרים של גויים, לגבי הצבעים, כי הם השתמשו בכך, וא"כ כאן הדבר נעצר, כיון שאין אפשרות לדעת את אמיתות הדברים. הדבר לא בא, דרך 'בית המדרש'. אי אפשר לגמור זאת, בבית המדרש. זה מחסום גדול.

ובתשובה נוספת, אשר בעז"ה אמורה להיות בשו"ת ויען יצחק חלק שני, כתבתי את הדברים בצורה יותר מחודדת.

לפני כמה שנים, ידידנו הרב גרשון מנחם (אלגיאר) הי"ו, מפעיה"ק בני ברק ת"ו, שלח אלי ספר בשם 'משיכיר', מאמרים מהפולמוס על הכרת חילזון תכלת, וכתב לי בזה"ל, לכבוד מרן הרב יצחק רצאבי שליט"א.

ספר זה מוגש שי למרן שליט"א. ולא בגלל שאנו סומכים על הכתוב בו, וכמו שהרב כבר האיר את עיני היום בצהרים לגבי חוליות הציצית וכו', אלא למען תצא האמת לאור. יען כי הרבה הולכים שולל אח"ז חושבים בלבם (ובאזני שמעתי) שזאת התכלת האמיתית. לכן מסרתי לרב ספר זה, ועיניו תחזינה מישרים להעמיד דבר לאמיתו (ויכול להיות כאן טעויות רבות, וכמו בתצלום שנראה בספר שיטת הרמב"ם בציצית תכלת). ואשמח מאד אם הרב יתייחס לענין זה במוצ"ש הקרוב בשיעור השבועי שזה גם פרשת "שלח" ששם מוזכר ענין התכלת, למען הסר ספק.

ברוך יהיה.

עברו מאז כבר הרבה שנים, ולא הסתדר לי לדבר על העניין הזה.

לאחרונה, בא אלי ת"ח חשוב, הרה"ג מתתניהו פלדמן הי"ו, וגם הוא תמיה ושואל, למה גדולי ישראל לא מקבלים את עניין התכלת, הרי ישנן כ"כ הרבה הוכחות שהדבר נכון? מדוע הדבר 'עצור'?

מרום יראת שמים, חושב הוא כי כיון שזאת מצוה מן התורה, ושהדבר מוסיף הרבה קדושה וירא"ש, הם אומרים כי מרגישים וחשים בחוש כך, וצריך לעורר זאת בפרהסיא.

אתה איש אמת, לא ירא ולא מפחד, מקיים לא תגורו מפני איש. א"כ למה לא תורה כך לרבים?

הוא הדפיס על כך קונטרס מיוחד, בשם 'יאי תכלתא' – לסלול דרך חדשה בבירור סוגית התכלת. זהו כלשון הגמ' במסכת מנחות ודף ט"ל, 'יאי תכלתא', תכלת טובה, ראויה. וביקש ממני לתת לו תשובה ברורה.

למעשה, אינני מתכוון להיכנס אל הפולמוס הזה, כי ישנה בכך אריכות עצומה, לכאן ולכאן. וכבר בשו"ת ויען יצחק וחלק ראשון, דף

השואל שאל, בזה"ל, שאלה.

רצינו לשאול מהי דעת כת"ר בעניין התכלת שמצאו בזמן הזה, האם אמת היא, והאם עלפי ההלכה צריך או ראוי ללבשה. וידוע שהגאון רבי מאיר מאזוז והגר"ד קוק שליט"א לובשים את התכלת, וגם הגר"פ שיינברג והגר"ש דבליצקי זצוק"ל לבשו אותה. הוא מציין כמה שמות גדולי תורה, אשר לובשים תכלת. והנני בציפייה לשמוע דעת כת"ר בעניין זה הלכה למעשה.

יצחק פריץ, מכסיקו.

עניתי לו בס"ד כך, תשובה. רוב גדולי הדור לא לובשים אותה. נכון שישנם ת"ח וכמה גדולים, אשר לובשים אותה, אולם רובם לא.

ולדעתי עיקר הסיבה (מלבד טעמים נוספים) אחרי שעיינתי בספרים רבים, מפני שלהכריע בזה צריך ידיעה ברורה בדרכי החקירות והטבע ולעסוק בספרי חיצונים הבאים מהאוניברסיטאות שטומאה רצוצה בוקעת משם, וגדולי התורה והיראה מתרחקים מזה משום ולא תתורו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם [במדבר ט"ו, ט"ל] כדרשת חז"ל בברכות [דף י"ב ע"ב], אחרי לבבכם, זו מינות. מהגם שפסוק זה נאמר בפרשת ציצית עצמה, וסימנא מלתא היא.

במלים אחרות, מסקנות הלכתיות בנושא הזה, אינן יכולות לעבור אך ורק דרך בית-המדרש לחוד, אלא אם כן מזדקקים לגויים ולכופרים.

צריך לפשפש לעיין ולבדוק את הנושא בספרים של גויים וכופרים, כדי לעמוד על אמיתות העניין, ומי מסוגל?

הלכך אין בדורנו אפשרות לקבוע בזה מסמרות. ואם כי הדעת נוטה שהתכלת שמצאו היא אמת, מכל-מקום אין אני לובשה זולת לפרקים רחוקים אם מזדמן לי ובבית בצינעא. וגם זה מפני שקיבלתי אותה, ולא קניתי בעצמי. מישהו הביא לי במתנה. טוב.

תשמעו כעת את 'השורה האחרונה', חושבני כי זהו הדבר אשר הכי מעמיד את הדברים, במקומם הנכון.

מה אתם מדברים? כי זאת מצוה דאורייתא? וכי 'גילינו', ו'נתגלה', ו'ישנן הוכחות עצומות', ו'אי אפשר להגיד אחרת', ו'אין לתכלת חלזון אחר', וכו'?

אם אכן רצון הקב"ה לחדש בדורנו מצוה זו, לא היה מעבירה דרך מקומות מטונפים, דע והבן. אילו הקב"ה רצה שנחדש זאת, למה הדבר בא דרך טינופת? זהו רצון ה'? אם הקב"ה רוצה, היה מביא לנו זאת בדרך כשרה וישרה. הדבר סימן, שזהו אינו רצון ה'.

שאלה מהקהל: אבל הרב אמר שישנן הוכחות לכך שזו התכלת?

תשובת מרן שליט"א: ישנם הוכחות בספרים רבים, חושבני עשרות ספרים, חיברו הרבה ספרים וקונטרסים, מה שאני מכיר, בלי לחפש, וק"ו אם נחטט.

שאלה מהקהל: החלזון אינו עולה אחת לשבעים שנה?

תשובת מרן שליט"א: נכון, אבל הכוונה שהוא עולה מעצמו. גם על כך, ישנה אריכות עצומה, כיצד להסביר זאת.

כפי שאמרתי לעיל, הם באים מתוך אמונה, אני רואה יראה שמים בטענותיהם. אבל לגבי הטענה דלעיל, לא שמעתי תשובה. האמת היא כי לא ראיתי אף אחד שכתב זאת. כולם מביאים טענות אחרות, אבל חושבני כי מה שאמרתי, זהו מה שמרתיע בנ"ד. עם יתר כל שאר הויכוחים והטענות, אפשר להתמודד.

הוא מביא למשל [בדף 12] את הסיבות של הגרי"ש אלישיב זצ"ל, למה הוא לא מקבל זאת? וז"ל, והנה רבינו הגרי"ש זצ"ל כתב תשובה בעניין, ותוכן דבריו ג' טענות.

הא' שהלא כבר סבר הראדזינר ואחרים שמצאו התכלת ונמצא שאינו, ואולי גם זה וכו'. והב' – טענה שניה – שכתב בשם הישועות מלכו, שיש מחלוקת רש"י והרמב"ם אם צריך לערב סממנים ביורה וכו'. והרב פלדמן, מתווכח שם עם הטענות הללו.

והג' – טענה שלישית – שהבית הלוי טען, שאם הדג היה מצוי תמיד ולא צבעו ממנו, הרי זה הוכחה שאינו וכו'.

שמקום הניחו לנו להתגדר בו ומדרכי שמים הוא, ולכל זמן ועת לכל חפץ.

ברם, שוב הפעם, רואים שאי אפשר לצאת 'נקי' מן העניין הזה, כי חובה להשתמש בספרים של גויים וחיצונים לצורך כך. לכן נראה, כי אדרבה, זהו אינו רצון ה', שהדבר יעשה בדרך זו. אולם מצד שני, אכן ישנן הוכחות, ואי אפשר לשלול זאת. אי אפשר להתנגד לכך, אבל מאידך גם אי אפשר להמליץ על זאת.

המשך בעניין לימוד וידיעת התורה בעל פה, השלמה לגבי המעשה שהובא בשיעור מוצש"ק ויגש התשע"ח בעניין החכם התימני שהתנגד לכך שהר"א בן הרמב"ם מביא את דברי חז"ל שלא כפי לשונם, התייחסות לתשובת הגר"ע בסיס זצ"ל כי בתימן לא היו עושים סיום מסכתא מפני שצריך לדעת את כל המסכת בע"פ, ודברי מרן גם בכללות עניין סיום מסכתא.

דיברנו בס"ד כבר כמה פעמים [בשיעורים הקודמים], לגבי עניין לימוד התורה בעל-פה. החשיבות והמעלה בכך, שהאדם יודע את תלמודו ומשנתו, ומשנן אותם בע"פ.

העיר חכם אחד, לגבי מה שהזכרנו בעבר [בשיעור מוצש"ק ויגש התשע"ה], כי חכם תימני אחד – בדורות הראשונים – התנגד לר"א בן הרמב"ם, על כך שהוא אומר את לשון חז"ל, במלים אחרות.

הבאנו שם [בעמ' 22], שהיה ויכוח במצרים, בין חכם אחד משם, לבין חכם תימני בשם אַבְּן אֶל־יַמְנִי, זהו רבי שלמה גַּבְּלִי. התווכחו על איזה נושא, לגבי איזו מלה בספר תורה, כיצד קוראים אותה וכו'. והחכם המצרי אמר, כי הוא סומך על ר"א בן הרמב"ם.

והשיבני אַבְּן אֶל־יַמְנִי, זוהי קריאתו של-נגיד אַבְּן מִימון, אך אני איני מקבל ממנו. אינני מחזיק ממנו.

השיבותיו, כלום אדוננו הנגיד, רבי אברהם ירום הודו, יקרא דבר שאינו נכון? לא יתכן. למה אינך מקבל את מה שהוא אומר?

תשמעו מה ענה החכם הזה, רבי שלמה גַּבְּלִי, אותו איש – דהיינו הר"א בן הרמב"ם, המיימוני

הם דנים בכך. אבל לגבי הטענה שאני אומר, לא ראיתי שכתבו, אבל בטוחני כי זאת הסיבה, זהו הדבר שעוצר.

והרב פלדמן הי"ד כותב במסקנתו בזה"ל, היות וידוע לנו מדברי חז"ל והראשונים מה פירוש המלה חלזון, היינו תולעת עם נרתיק, והיות ולפנינו נמצא חלזון שצובעים בדמו תכלת שהוא צבע שדומה לרקיע כמבואר בגמ' וברמב"ם, אם כן חובה להטילו בבגד, ועל הרוצה לפטור עצמו חובת ההוכחה שחלזון זה פסול ואחר קיים ורק הוא כשר, טענה זו צריכה להיות ודאית לא רק אולי, ובאמת אינה מתקבלת על הדעת כלל.

א' לא הוזכר בגמ' לפסול חלזון כל שהוא [ועל אף שבתולעת שני איתא בתוספתא תולעת שבהרים ולא שבעמקים].

ב' לא הוזכר בגמרא שיש לחוש לתכלת מחלזון פסול.

ג' אין סברא לחוש לאחר, אם אותו שלפנינו נמצא במקום שהיה בימי חז"ל.

ד' כהיום ידועים כל המינים בים ולא נמצאים חדשים כבר הרבה שנים.

כעת תשמעו, ה' חלזון זה נזכר בספרים עתיקים של גויים שמתארים את עניני הצביעה בזמנם, ולא הוזכר שם חלזון נוסף של היהודים, ומה גם שמבואר בפסוקים וחז"ל שאותו תכלת צבעו היהודים והגויים.

אסדכן, כעת צריכים לראות ולעיין בספרי הגויים...

ו' מציאות זו של בעל חי בכלל, וימי בפרט, שיש לו צבען [הוא חומר נוסף מלבד הפיגמנט שהוא הגוון] היא נדירה ביותר, ומציאות של צבע תכלת בבריאה בכלל כמדומה שאינה קיימת כלל, והרי מצאנו לפנינו א' חלזון, ב' שיש לו צבען, ג' שגוון הצבע הוא תכלת, והאם יש לנו בכלל מקום להסתפק ולומר ששנים כאלו יש.

כמדומה שְׁפָל ישר הולך מבין, שאכן לפנינו מה שנאבד לנו, ומתמלא שמחה על כך. ומה שנעלם מעיני הגדולים, הוא כמ"ש מגמ' חולין

– ביטל כל דברי התלמוד ודברי החכמים ושינה אותם, ואינו מודה בהם כלל.

אמרתי לו, מנין לך זה?

אמר לי, בשעה שהוא דורש דרשה, אינו אומר לא 'תנן התם' ולא 'תנו רבנן'. כך לשונו.

ישנם כאלה שהבינו, כי מה שטמון בכך הוא, שכנראה ר"א בן הרמב"ם בדרשותיו היה מביא את תוכן דברי חז"ל, שלא בלשונם. והחכם התימני, כשיטת התימנים וזולתם, טען שצריך להביאם כלשונם, מלה במלה.

אבל לדעתי הענייה לא זאת היא הנקודה.

מי שמכיר את שיטת ר"א בן הרמב"ם, למשל יש לו מאמר על האגדות, שנדפס בתחילת עין יעקב דפוס וילנא, ורואים בדברים רבים שהוא מפרשם שלא כמשמעם. הוא כותב, מפרש אותם, בצורה קצת פילסופית. ע"כ החכם התימני התנגד לכך. תגיד את לשון חז"ל, פחות או יותר כפי שהוא. כי ר"א בן הרמב"ם לא הביא את מאמרי חז"ל כלשונם, אלא מביא אותם מעובדים, לפי הבנתו. לכן היה נראה לו, כי זאת איננה השיטה. לא זו הדרך, ולא זו העיר.

אינני חושב כי הנקודה היתה, שלדעתו צריך היה להגיד בע"פ. כביכול, הנקודה היא הלשון, להגיד את לשון חז"ל ממש. אלא החכם התימני רצה להגיד, שר"א בן הרמב"ם נותן לכך פירושים, אשר יש לפקפק בהם. ישנו כאן, עניין השקפתי. זו היא הנקודה. זאת הבעיא.

בכל אופן, רואים כי כבר אז בדורותיהם, עמדו על נושא דומה. וכפי שאמרנו, העניין להגיד את לשון חז"ל בע"פ, מה שנקרא 'ציטוט', הוא גם בשביל הדיוק, וגם בגלל המשמעויות והכוונות הכמוסות שישנם בדבריהם.

*

זה מקרוב, ידידנו הרב אליהו אקוע – לאמיתו של דבר אַפּוּע – הי"ו אמר לי, כי שאלו את הרב בסיס זצ"ל, למה בתימן לא היו עושים סעודה, בעת סיום מסכת. הרי מובא בגמרא [שבת דף קי"ח ע"ב], אמר אביי, תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא

יומא טבא לרבנן. והדבר הובא גם בשלחן ערוך [יו"ד סימן רמ"ו סעיף כ"ו], אמנם לא במרן, אבל עכ"פ הרמ"א סיים כך בזה"ל, כשמסיים מסכתא מצוה לשמוח ולעשות סעודה ונקראת סעודת מצוה.

והוא ענה, כי בתימן, 'לסיים מסכת' פירושו, לדעת אותה בע"פ. אם לא יודעים אותה בע"פ, זה לא שווה... אין לכך ערך. כך היתה תשובתו. עיקר החשיבות אצלם היתה, לדעת זאת בע"פ. האמת היא, כי ישנם כאלה אשר ידעו מסכתות בע"פ, ואעפ"כ לא שמעתי שהם עשו סיום מסכת.

עכ"פ אמרתי לרב אפוע, טוב, אני שומע. אבל אינני חושב כי צריך להגיע לכך. וכבר בשלחן ערוך המקוצר [הלכות תלמוד תורה, סימן קס"ד בעיני יצחק הערה מ"ד] כתבתי בס"ד, כי ממה שאביי אומר תיתי לי וכו', הדבר מראה שרק הוא עשה את זה. אין 'הלכה' כזאת. אין פה מצוה מדרבנן. אלא, מי שיעשה, יעשה. בודאי שזהו דבר טוב. אבל אביי, היה 'משתבח' שעושה זאת.

כך כתבתי שם, הדבר פשוט לענ"ד שגם בזמן הגמרא לא נהגו כן כולם, ואין כאן מצוה מדרבנן בקום עשה, רק מי שעושה כן מדנפשיה נחשב לו למצוה כמו אביי שהיה משתבח בעצמו שהיה עושה כך, דהכי איתא התם [שבת דף קיח: קיט.]. אמר אביי תיתי לי דכי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה, עבידנא יומא טבא לרבנן.

ולפירכך לא העלו הפוסקים, רבינו הרמב"ם ומרן השלחן ערוך, עניין זה. וגם מהריק"ש שכבר ראה את הגהות הרמ"א, לא הלך בעיקבותיו להזכיר מאומה מעניין זה. מכלל דלא נהגו בזה גם הספרדים, עכ"פ באתריה דמר ארץ מצרים.

והבאנו שם בס"ד, עוד כמה דוגמאות, של דברים מעין אלה.

גם מימרא דרבא דבתר הכי, תיתי לי דכי אתא צורבא מרבנן לקמאי לדינא וכו' מהפיכנא בזכותיה, לא העלה אותה הרמב"ם, אמנם מרן

שערי יצחק – השיעור השבועי

בעלפה. דהיינו, אין צד לומר, כי סיום מסכת זהו דוקא בלימוד בע"פ. עכ"פ לפי רש"י.

רש"י מסביר, את פירוש המלים 'חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתיה' – אולי צ"ל דאשלים מסכתיה, או דשלים מסכתיה – פירש"י בגירסא. אולי הוא [הרב בסיס] הבין, כי 'בגירסא' היינו בע"פ. אבל הדבר אינו נראה.

בכל אופן, מחברי הספר יומא טבא לרבנן, הלא המה הרב משה דינין הי"ו, והרב חיים בנימין גולדברג הי"ו, מביאים שם [בדף י"ח], כי כבר עמדו על כך בספרים, מה כוונת רש"י בכך.

העלו שם בזה"ל, נמצאנו למדים כי אביי אמר דבריו על צורבא מרבנן שלמד את המסכתא בגירסא בעלמא, ולא למדה בעיון כראוי. דהיינו, שהדבר בא להגיד, כי הוא לא למד אותה בעיון, אלא בצורה שטחית.

ואעפ"כ אמר אביי, "עבידנא יומא טבא לרבנן". זהו מה שרש"י מתכוון, במלה 'בגירסא'. אפילו בגירסא.

וזהו כונת המדרש ש"כל המשלים מסכתא צריך לעשות יו"ט לחבירו", היינו כשמשלים מסכתא בגירסא בעלמא, "כל שכך שמשלים לימודה", היינו שמשלים ללמוד אותה כראוי בעיון ועומק. אם זהו בעיון, עוד יותר טוב. פשיטא.

ושם בהערה [י"א] מובא, כי ישנם פירושים אחרים. יש מי שאמר, דיהמשלים מסכתא היינו שכותב מסכתא. לכתוב את אותה המסכת. הרי בזמנם לא היה דפוס, צריך היה להעתיק בכתב יד. בשביל כך רש"י בא להגיד, כי הכוונה שהוא גרס, אבל לא כתב. כי לכתוב, אם מישהו רק העתיק, זה לא מספיק. זאת לא סיבה לעשות סעודה. צריך ללמוד את המסכתא.

בכל אופן רואים, כך מובן, כי מי שיעשה סיום מסכת, על לימוד אפילו בהבנה פשוטה, בודאי שזאת מצוה.

[שאלנו למהרח"כ זצוק"ל מדוע לא עשו בתימן סעודה בסיום מסכת, ואיני זוכר מה השיב. אך

העלה זאת בחשן משפט [סימן ט"ו סעיף א'] שמצוה להפך בזכות ת"ח יעו"ש. ומה נפשך אי קשיא לדידיה קשיא למה העלה מימרא זו ומימרא זו השמיט. והא דלעיל מינה דאמרי אַמוראָי, תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת, תיתי לי דלא סגינא ד' אמות בגילוי הראש, תיתי לי דקיימית מצות תפלין, מצות ציצית יעו"ש, אע"ג דחובה נינהו, הנה עניין תפלין וציצית מתורץ בדברי רש"י שכתב דקאי לעניין שלא הלך ד' אמות מבלעדיהם. ועל השאר, עיין פתח עיניים שם שכתב וז"ל, שאלוני כפי מאן דאמר דתיתי לי היינו שהיה עושה דבר נוסף חסידות או זהירות וכו', מאי חסידות או זהירות איכא בקיום ג' סעודות, דחייב מדינא וכו'. והשבתי וכו' ע"כ. אכן מרמזת לשונו מוכח דמחלוקת יש בדבר אם סגנון תיתי לי הוא חובה או מדת חסידות, ואם כן בזה תלוי שורש חילוק המנהגים בנדון דידן. ועיין מהרש"א ועיון יעקב שם.

וכעין זה לא העלו הפוסקים לעשות סעודה כשהגיעו ימי חייו של אדם יותר משנים של כרת, כדאשכחן במו"ק [דף כח]. דרב יוסף כי הוה בר שיתין שנין עבד יומא טבא לרבנן וכו'. נו, למה לא עושים זאת? אף פוסק לא מביא זאת, וגם בפועל, אם ישנם כאלה הנוהגים זאת, אלו אולי בודדים, יחידי סגולה. וכו' וכו', ישנה אריכות לגבי הנושא הזה. ובלנ"ד עוד נדבר על כך.

גם בשו"ת חוות יאיר [סימן ע"ז] כבר עמד על כך, וכתב בזה"ל, מה שהביא רש"ל ראייה מהא דאמר אביי, אפילו אחד סיים מסכתא עביד יומא טבא לרבנן, וה"ל ס"מ – והויא לה סעודת מצוה – וכו', אין ראייה משם שיהיה סעודת מצוה, רק שאביי עשאו לחיוב מצוה ותורה, שזה נתן לו שמחה בלב וכו'. גם לדעתו, הדבר לא נחשב סעודת מצוה.

ישנו ספר מיוחד על עניין סיום מסכת, הנקרא בשם 'יומא טבא לרבנן', ויש שם אריכות בהקדמה לגבי הנושא הזה – ראיתי זאת אחרי כן – ומביא דיוק נפלא, אשר ממנו רואים אגב אורחא כי בודאי שהדבר אינו תלוי בידיעה

בכלל דבריו אמר, שבכל פעם שסיימו מסכת בגמרא, היתה השמחה ניכרת על פניהם של כל הלומדים. איתמר].

אאמו"ר סיפר לי בזמנו על ציבור של אנשים פשוטים כאן בארץ ישראל שעשו סיום על הגמרא מסכת יבמות, ועשו סעודה ושמחה, והוזמנו לשם כמה רבנים חשובים.

אחד מהם אמר לו לאחר מכן, תמהני איך הם הבינו את הגמ' יבמות? ...

דוגמא נוספת לעניין הבלבולים שעושים בסיפורים, מן המובא בס' משלחן גבוה 'מעשה נפלא שאירע עם הרמב"ם' שביקר כביכול בתימן וכו'.

דיברנו בעבר [שיעור מוצש"ק קרח התשפ"ג], לגבי מה שלפעמים אנשים מספרים סיפורים, ומבלבלים את העניינים. כפי שאמרנו לגבי עניין ייסוד האיסלאם, כל הסיפור שהיה שם לגבי הנושא הזה, והראינו כיצד שיבשו את הסיפור הזה, כביכול איזה חכם תימני לא נזהר, והוא שגם למשוגע לדעת שמות קדושים וכו'.

כפי שאמרתי בזמנו, ישנם דברים הדומה לכך. אברך אחד בא ושאל אותי, תגיד לי, מה דעתך לגבי הסיפור המובא בספר משלחן גבוה ועמ' צ"ג-צ"ד, מעשה נפלא שאירע עם הרמב"ם.

מצד אחד, בסיפור דלקמן ישנו מוסר השכל. אבל הפרטים שבסיפור, הם קצת בעייתיים.

מעשה המאיר באור יקרות את דברי חז"ל, כי מאכלות אסורות מטמטמות את נפש האדם, סופר ע"י הגר"ח מבריסק, ומובא בזה מכתב ידו של הנגיד מריטובה, הג"ר יששכר בער.

את סיפורו פתח במשפט הלזה, "ואתה קורא יקר, הט אזניך לאשר אספר לך, מה ששמעתי מפי הצדיק אדמו"ר הגאון רשכבה"ג מו"ה חיים סאלעווייצ'ג שליט"א, מק"ק בריסק".

בזמן ביקורו של הרמב"ם בתימן - [מרן שליט"א פונה בשאלה למשתתפי השיעור]: מישהו שמע על כך, שהרמב"ם ביקר בתימן? - כידוע לכל, נתודע אליו גאון אחד מגאוני הזמן. לאחד מגאוני תימן, נהיה קשר עם הרמב"ם.

[כיוצא בזה יש אומרים בטעות שרס"ג ביקר בתימן, וכמדומה עמד על זה מעכ"ת בנפלאות מתורתך, היכן שדן על חכם תימני בשם סעדיה שחיבר גם הוא תפסיר על התורה (אכן זה שם בהפטרות יום טוב שני דפסת. יב"ן). ועל זה בנה המוציא לאור ילקוט מדרשי תימן במבואו בניין על גבי בניין, דברים שאין להם שחר. וכאחד מדבריו כתוב גם בספר ישמח משה (מרי) בתולדות המחבר הערה ג', שבתימן לא היו הרבנים דורשים בעל פה אלא מתוך הכתב. ועיין איש ימיני חלק ב' דף ז' הערה ט'. ובני אדם רגילים לקבל כל הכתוב בספרים, ויש בכך פגיעה בכבוד רבותינו נע"ג, וגם הדבר גורם חלישות הדעת לצעירי הצאן. וחשוב מאד שימצא מעכ"ת הזדמנות להשיב על דבריהם, כי יש לדבריו פרסום גדול בעולם, בפרט שהוא משיב תשובות ניצחות עם ראיות ברורות. איתמר].

ואחר ששב הרמב"ם לביתו, היה הגאון הזה כותב אליו שאלות ותשובות תמידין כסדרן. פעם אחת הגיע אליו מכתב מהגאון ההוא, ובגליון קושיא גדולה בפילסופיא. ויהי בקרוא הרמב"ם את הקושיא, מאד נתפלא עליה. ותוך שהוא אוזן את ראשו בידיו, אמר, קושיא כזאת, איך יעלה על דעת יהודי בראשו? ...

קושיות כאלה אינן עולות על דעת העברי, אלא אסדכן נפשו היא נפש טמאה. ונמנע מלהשיבו על קושיתו.

משך תקופת ימים, המשיך האיש לשגר עוד כמה מכתבים, עד אשר הרמב"ם הרגיש הכרח להשיבו. וכל תשובתו אל הגאון היתה, צא ובדוק את השוחטים והבודקים בקהילתך.

הוא לא ענה לו על שאלותיו, אלא אמר לו לבדוק מה עם הכשרות, שיבדוק את השוחטים.

עם קבלת המכתב, מילא הגאון אחר הוראתו. ואז גילה, כי זה שלוש עשרה שנים האכילו לו, ולכל העיר, נבלות וטרפיות. ומזה נטמאה נפשו בו, אשר גם גאון כמותו בא לכדי שאלת קושיא של מינות ואפיקורסות.

שערי יצחק – השיעור השבועי

תאמר היאך הגיעך כל זה?... יש לומר שנכשלת במאכלות אסורות, שדרשו בגמרא "אל תיקרי ונטמאתם, אלא וְנִטְמָתֶם".

ואם לא ידעת בודאי שנכשלת בטרפות, צריך לומר שהאנשים שאתה סומך עליהם, הם הכשילוך בשגגתך... [ואכן הוברר ששלוש עשרה שנה האכילוהו טרפות...] ונמצינו למדים, שמאכלים אסורים מביאים את האדם לדעות כוזבות, מלבד איסור הלאו של אכילת נבלות וטרפות.

לא מוזכר ארץ תימן כלל.

שאלה מהקהל: לכאורה מזה שנמנע הרמב"ם מלהשיבו מענה על קושייתו, מכאן גופא הוכחה שהמעשה אינו מדויק, כי מדוע לא השיב לו מיד, כדי להצילם ממכשול מאכלות אסורות.

תשובת מרן שליט"א: יפה. יתכן. אבל אולי אי משום הא לא איריא, כי אולי בשלב ראשון היה מסופק הרמב"ם בדבר.

עיינתי עוד וראיתי שבספרים נוספים כתוב, כי שאלו זאת אותו ממדינה אחת, בלי לפרט. הסיבה שקישרו זאת לארץ תימן, כי ידוע שהרמב"ם כתב את איגרת תימן, ועוד מעט נראה עוד שזכר שם משהו הקשור לתחית המתים. הרי ישנן להרמב"ם שלוש איגרות מפורסמות. איגרת תימן, איגרת השמד, ואיגרת תחית המתים. ובאיגרת תחית המתים, הרמב"ם כותב כי שאלו אותו את השאלה הזאת מארץ תימן וכו'.

בספר דגל מחנה אפרים [פרשת עקב, דף רמ"ג], שחיברו אחד מגדולי החסידות, כתב בזה"ל, מצאתי בכתבי קודש של מוהר"ר יוסף הכהן נר"ו – זהו בעל הספר תולדות יעקב יוסף, תלמיד הבעש"ט, ומובן א"כ שזהו או כיו"ב הספר שראה הגר"ח כנז' בהדיא לעיל – וז"ל, והענין ששמעתי ממורי, בשם שו"ת כתבי הרמב"ם ז"ל, ששאלו איך מרומזת תחית המתים בתורה, ואי מכח הוכחת רז"ל הלא יש להוכיח וכו'.

והשיב הרמב"ם, אני אבאר לכם סיבת הויתכם, מאין נמשך לכם ספק זה וכו'. הוא

היכרתי את הסיפור הזה, ולא חשבתי שישנו צורך להתייחס אליו. אולם כעת אני רואה, כי אנשים שואלים שאלות, לגבי הדברים הנ"ל, ולכן צריך להשיב להם. בעבר גם דיברנו על הסיפור עם החזו"א, לגבי הס"ת בן 2500 שנה וכו'. הדברים אינם מדויקים.

אמרתי לאותו אברך – זהו ידידנו הרב דוד צדוק הי"ו מרכסים ת"ו – תשמע, כנראה הסיפור עצמו, 'הגרעין' שלו הוא נכון, אבל הסיפור אינו קשור כלל לארץ תימן. הסיפור הזה כמות שהוא, לא היה ולא נברא.

אמנם, להגיד זאת סתם כך, זאת לא חכמה. לכן בדקתי את העניין הזה בספרים, וראיתי כי אכן זהו שיבוש.

צריכים לדעת, לצערינו – הנה הוא מביא זאת שם בשם איזה דרשן, אינני מכיר אותו, אולם – ישנם הרבה דרשנים אשר בכדי לייפות את דרשותיהם בעיני הציבור, מוסיפים פרטים ונופך. אפילו על אברהם אבינו ע"ה, העלו דברים אשר לא היו ולא נבראו, וחושבים עי"ז רבים כי כביכול אלו מדרשים מחז"ל. ישנם כאלה המביאים זאת, כמו 'מדרש'. כגון הסיפור על אברהם אבינו עם נמרוד, שהאכיל אותו ולבסוף דרש ממנו תשלום עצום וכו', לא אכנס כעת לכל פרטי הסיפור הזה, ממש בנו בניינים, מגדלים פורחים באויר. לא היה ולא נברא.

כמעט אותו הדבר, בנדון דידן. רק תראו, איך נוצר הסיפור הזה, ושהרמב"ם כביכול היה בתימן, ושכביכול אכלו נבלות וטרפות רח"ל.

כאשר בדקתי זאת, ראיתי כי בספר עובדות והנהגות לבית בריסק [חלק ד' דף קס"ב] מובא בסגנון שונה בזה"ל, כשמרן הגר"ח זצ"ל היה בוורשא, הזדמן לו ספר שמובא בו בשם הבעל שם טוב, שהביא תשובתו של הרמב"ם לאחד מתלמידיו, ובה הרמב"ם משיב לו על שאלתו בענייני אמונה, והרמב"ם כותב לו שיש שני סוגי שאלות.

האחת, שאלה שכלית, והשניה שאלה רגשית הבאה מטומאת הנפש. ושאלתך, כותב לו הרמב"ם, היא שאלה הבאה מכוח הַרְגֵשׁ. ושמה

מאריך על הנושא הזה, מי שירצה יעיין שם בפנים.

הוא כותב שם, כי ע"י המאכל, האדם מושפע. וז"ל, יצירת אדם ומאכלו האוכל נתברר במעיו ע"י המרה הזורקת טיפה נברר הגס לצואה בחי, ב' למי רגלים, ג' לזיעה, ד' ציפרנים וישער – הפסולת הולכת אל המקומות האלה – ה' נבלע בכבד וטחול וכו', ומשם נברר הטוב והצלול ונכנס ללב ומות, ומזה נעשה השכל.

אבל אתם – כך הוא כתב להם – ומדבריתם שאתם כופרים בדברי חז"ל, לא נזהרתם ממאכלי איסור, א"כ נעשה השכל שלכם מדברים טמאים וטריפות, והשכל נמשך להכריע אל הטומאות והטריפות שנעשה השכל ממנו. א"כ איך תוכלו להכריע בשכל שלכם וכו', ואתם משורש סדום ועמורה והסוף שלכם וכו'. בגלל שבעוה"ר אכלו מאכלות אסורות. רח"ל.

זהו דבר ידוע, שמאכלות אסורות זה מטמטם. לדבריו, שאלות כאלה של כפירה ח"ו, באות רק ממאכלות אסורות.

לא כתוב, מהיכן באה השאלה. זהו המקור. הסיפור של הגר"ח מברסק, הוא בעצמו ראה זאת בכתבים של חסידי הבעש"ט בוורשא.

אבל ההפתעה הכי גדולה היתה לי, כאשר המשכתי לבדוק את העניין, ראיתי כי בספר לאור קדושת לוי [עמ' קמ"ז] כתב בזה"ל, בהתאם לכך מובן לחלוטין כי "מאכלות טמאים" הנבלעים באברים הפיסיים של אדם, גורמים לאטימות הלב, ולפגמים רוחניים מובהקים בנפש האדם, שהגוף הוא הלבוש שלה.

ביטוי חד לדברים אלו מצוי באיגרת של הרמב"ם לקהילת אלגיר – כעת זה כבר לא תימן. לקחו את המעשה הזה, לאלגיר – במענה לשאלה שהייתה כרוכה בפקפוק באמונה בתחיית המתים. הרמב"ם השיב כי "מדבריתם שאתם כופרים בדברי חז"ל ניכר שלא נזהרתם ממאכלי איסור".

בקיצור, מובן כי הדברים מעורבבים, ואין לסמוך עליהם כמות שהם. הפרטים מסביב לא

מדוייקים. השלימו אותם מתוך השערות ודמיונות. לברור רק את הסולת מתוך הפסולת.

לגבי השאלה האם מותר או צריך לומר לפועל ערבי שיתפלל וכו', אין ראיה מן המעשה הידוע באחד האדמוריים שלא רצה לנסוע עם בעל-עגלה שלא היה מאמין באמונתו.

חכם אחד שאל אותי – לאור הדברים שדיברנו [בשיעור מוצש"ק קרח התשפ"ג] – אם רואים פועל ערבי שאיננו מתפלל, האם כדאי להגיד לו שיתפלל? שמא זאת מצוה, לומר לו ולעוררו שיתפלל, בכדי לחזקו באמונה? ענית לי, תשמע, הנה ישנו סיפור כזה, לגבי הנצרים.

אחד מן האדמוריים, היה נוסע עם איזה – היום בזמנינו אומרים, 'עגלון'. זאת מלה חדשה בשפה העברית. אין מושג כזה, 'עגלון'. בעבר, היו קוראים לו 'בעל עגלה'. בכל אופן, כיון שבימים ההם לא היה טקסי – מוניות, והאדמו"ר הזה היה נוסע עם בעל עגלה, גוי אחד, אשר היה המנהיג של-עגלה הזאת.

אותו בעל עגלה היה כבר זקן, ולאחר שהוא מת, בנו מילא את תפקידו. לאחר פעם-פעמיים, האדמו"ר אמר למשבקיים שלו, שאינו רוצה לנסוע איתו יותר. שיביאו מישהו אחר. שאלו אותו, מה קרה?

אמר להם האדמו"ר, תשמעו. אבא שלו, כאשר היה עובר מול כנסיה, הוא היה מצטלב. אבל הבן שלו, אני רואה כבר פעם ופעמיים כאשר הוא עובר, הוא לא עושה כלום. הדבר סימן, שאין לו אמונה. ואדם שהוא בלי אמונה, אין אמונה בליבו, רחמנא ליצלן, זאת סכנת נפשות. הוא מסוגל גם לרצוח. הוא כופר. לאביו עוד היתה אמונה, יש לו משהו העוצר אותו, שמגביל אותו. משא"כ בנו.

וכן עשו. פיטרו אותו. ואכן לא עבר זמן רב, ונודע כי אותו הבן רצח מישהו.

לכאורה, לפי הסיפור הזה, היה צריך להיות לגבי השאלה דידן, כי אדרבה, טוב שהגוי יתפלל, בשביל שהוא יאמין. וכבר כתב הרמב"ם [בפ"ח ממלכים הלכה י"ג], ציווה משה

שערי יצחק – השיעור השבועי

הדברים מתורגמים מל' ערבית, ולכן הלשון קצת כבידה. הַטְעֵן היינו, טענו אותו, שמו עליו כמו משאוי. כנראה כך היא כוונתו. מלשון הפסוק [בראשית מ"ה, י"ז] טַעֲנוּ אֶת בְּעִירְכֶם.

כמו שאמרו רבותינו ז"ל [סנהדרין דף נ"ז ע"א], שבע מצוות נצטוו בני נח. דינים, וברכת השם, וע"ז, וגילוי עריות, ושפיכות דמים, וגזל, ואבר מהחי. ואמרינן מנהני מילי, אמר ר' יוחנן דאמר קרא ויצו י"י אלהים על האדם, ויצו אלו הדינים, וכו' וכו'.

לאחר מכן – אחרי שהביא את כל דברי הגמרא – הוא כותב כך, והיו מיתוספים והולכים, עת אחר עת, עד שעלה חשבון המצות של שמועה כ"ח. ויש שאמרו כי לי מצות הן שנצטוו בהן קודם מתן תורה.

כוונתו, ישנו מאן דאמר, מובא בגמ' וחולין דף צ"ב ע"א] כך, עולא אמר, אלו שלשים מצות שקיבלו עליהם בני נח. ורש"י כותב וז"ל, לא נתפרשו וכו'. רש"י איננו יודע מה הם המצוות הללו. אבל הגאונים, ידעו. כגון רב שמואל בר חפני, מפרש את כולם. והוא כותב במפורש, כי אחת מהן, זאת מצות תפילה. זהו אחד מן הדברים, שנצטוו בהם כבר בני נח.

ורבי נסים גאון כותב בסוף בזה"ל, ואע"פ שהמצוות הלמודות מן הכתוב, דכתיב ויצו י"י אלהים, אינן כולן של שמועה, כי חיוב ידיעת הקב"ה ולשמוע בקולו ולעבדו, מדין הדעת הן ראויין וכו'. זהו מן השכל והדעת, לעבדו'.

אינני יודע, לא ברור, מה הפירוש המדוייק של 'לעבדו'? אבל מסתמא הכוונה, על עבודת התפילה. כפי שכתוב בגמרא ותענית דף ב' ע"א] לגבי הפסוק [דברים י"א, י"ג] וּלְעַבְדוֹ בְּכָל לְבָבְכֶם, איזו היא עבודה שהיא בלב, הוי אומר זו תפילה.

ממשיך רבי נסים גאון וכותב שם, ושפיכות דם נקי והגזל, מדרך השכל הן אסורין וכו'. לשונו קצת מסובך ונראה מגומגם, כנראה בגלל שזה מתורגם כמו שאמרנו. וצריך נגר ובר נגר דליפרקינהו. מ"מ לענייננו נראה שגם לדעתו גוי חייב בתפילה, וגם שאר דברים שהשכל מורה עליהם.

משה רבינו מפי הגבורה, לכוף את כל באי העולם, לקבל מצות שנצטוו בני נח. וכל מי שלא יקבל, ייהרג ע"כ.

אבל חושבני, כי בנ"ד תוצאת הסיפור תהיה בדיוק ההיפך. רח"ל. הבעיא היא, שהיום בזמנינו – אצל הערבים – זה הפוך. מי שהולך לפי הדת שלהם, זאת סכנת נפשות, כי דוקא הוא יהרוג יהודים. הרי כך הם בדו מליבם בדורות הללו, בעוה"ר.

לכן בנ"ד, הסיפור הזה נתהפך. בענייננו, הדבר דוקא הפוך, כי אם תחזק אותו בדתו, רח"ל למחרת יגידו לו שישנה מצוה גדולה להרוג יהודים. על כן, שב ואל תעשה עדיף.

אולם לגופו של עניין, אם לא היתה לנו את הבעיא הזאת, ישנו עניין שגם גוי יתפלל, למרות שזו אינה אחת משבע מצוות בני נח. כך ישנם כאלה האומרים – אינני יודע האם הדבר מוסכם, אבל כך נראה מדברי רבי נסים גאון בהקדמתו לספרו, מה שמודפס בכמה מסכתות [תחת הכותרת] רב נסים גאון, במקור זה נקרא 'מפתח מנעולי התלמוד', כי הוא מפענח דברים סתומים, אשר אינם כתובים בגמרא בצורה גלויה, ומתפרש הדבר במקום אחר, או דברים שכתובים בצורה תמציתית, מבלי לפרש מה זה. 'מנעולי היינו, כאשר ישנם דברים סגורים, הוא מביא על כך ירושלמי, למשל, או מדרש, או כל מיני מקורות, אשר על ידם מובן על מה הגמרא מתכוונת.

יש לו הקדמה חשובה, המובאת בהתחלת מסכת ברכות, ושם רואים כי הוא כתב בזה"ל, כל המצוות שהן תלויין בסברא ובאובנתא דליבא, כבר הכל מתחייבים בהן, מן היום אשר ברא אלהים אדם על הארץ, עליו ועל זרעו אחריו לדור דורים.

דהיינו, ישנן אמנם רק שבע מצוות בני נח, אבל חוץ מהן, ישנם דברים אשר כל אדם מבין, כי כך חייב להיות. בכך, גם הגוי חייב.

והמצוות שהן נודעות מדרך השמועה מדברי הנביאים, לא חשך אלהינו מלחייב לקדמונים מה שהיה ראוי בעין חכמתו לחייבם. אלא מצינו שאדם הראשון הַטְעֵן בהם קצת מצוות.

המשך בעניין חשיבות הכוונה בברכת אהבת עולם, כיצד בעל שפע חיים ושׁו"ת דברי יציב היה מברך ברכה זו, ותשובות לשאלה מדוע הנצי"ב היה נמנע מלומר שיעור ביום שלא כיוון בברכת אהבת עולם, הרי המלאך המגיד אמר למרן הב"י שלא ימחק אחד התירוץ שכתב למרות שאינו אמת.

דיברנו בס"ד [בשיעורים הקודמים] בעניין ברכת אהבת עולם, לגבי חשיבות הכוונה בברכה הזאת.

והנה כעת ממש לפני השיעור, נכדי הרב חיים רצאבי הי"ו הביא לי מאת חמיו, ידידנו הרה"ג איתמר אושרי הי"ו, וישלח לו רפואה שלימה בתוך כל חולי עמו ישראל, הוא ביקש להעביר אלי דבר חשוב, אשר נדפסו ב'לקראת שבת מלכתא' [פרשת בלק].

כתוב שם לגבי האדמו"ר מצאנז זצ"ל, בעל שפע חיים ושׁו"ת דברי יציב, בזה"ל, הוא היה מתפלל ומוריד דמעות כמים, בברכת 'אהבת עולם' לפני קרית שמע.

לפעמים הוא היה יכול להאריך בברכה זו לבדה, עשרים וחמש דקות, ואפילו חצי שעה. והיה חוזר על המלים ומתחנן לפני בורא עולם, ותן בליבנו בינה, איך בעט דיר טעטע, האב שוין רחמנות, ותן בליבנו בינה... זיסער באשעפער, ותן בליבנו, ותן בליבנו, ותן בליבנו בינה ולהבין ולהשכיל, אוי טאטע – אבא – אוי אוי טאטע... וכו'.

אצל חסידי הבעש"ט, יש שהם חוזרים על מלים בשפה שלהם באידיש, ככה הם נוהגים. 'ותן בליבנו' – 'ותן בליבנו'. אצלנו זה מאד מוזר, ולא ייעשה כן במקומותינו. והוי הפסק. אבל להם יש בסתכלות אחרת, ועיי פסקי תשובות סי' נ"א אות ו' דף תל"ג, וסי' ק"א אות ו' דף תשע"ה, ובמ"ש בס"ד בשות ויען יצחק חלק שלישי.

גם כשהוא כבר היה גאון עצום וידע לפלפל בכל מכמני הש"ס והשלחן ערוך, ובכל מקצועות התורה, הוא היה בוכה כמו ילד קטן, מתחנן שהקב"ה יזכה אותו להבין את התורה הקדושה, בהרגשה שכל חייו תלויים רק בבקשה הזאת.

עשרים וחמש דקות, חצי שעה. נו, א"כ לכל הפחות לא לבלוע את הברכה הזאת. ישנם כאלה, שכל הברכה אצלם היא אולי חצי דקה... לפחות, לקחת מוסר השכל.

לא דורשים מאתנו 25 דקות. רק 25 שניות...

*

אבל שאל אותי ידידנו הרב ישראל מאיר חדד הי"ו, מה היתה הבעיית של הנצי"ב? בגלל שהוא לא כיוון בברכת אהבת עולם, לכן הוא לא אמר שיעור? מהו הקושי בכך?

הוא הזכיר לנו את מה שדיברנו בזמנו [בשיעור מוצש"ק נח התשע"ט], כי המלאך מגיד מישרים אמר למרן הבית יוסף, מה שכתבת שמה – התירוץ ההוא – הוא איננו נכון, אבל אל תמחק אותנו, כי הקב"ה חדי בפלפולא. אם כן, מדוע החליט כך הנצי"ב? בשביל זה, לא להגיד שיעור?

בספר מגיד מישרים [פרשת ויקהל] מובא בזה"ל, כי מה שפלפלת אתמול על הרמב"ם ז"ל, ב' הדברים אמת הם, והרמב"ם שמח בכך על שירדת לסוף דעתו, וגם שמח עליך שאתה תמיד מביא דעתו ומפלפל בו, ודבריך כנים ואמיתיים זולת בקצת מקומות שאני אעירך עליהם וכו'.

ובהמשך כתוב כך, ובהיא דצפורן שפירשת – מה שכתבת בעניין צפורן, זהו עניין הנוגע לדיני חציצה – שפירשת וכתבת שני דרכים, חייך דקב"ה חייך – שמח – בפלפולא דילך. אבל אורחא בתראה, הוא ברירו דמלה, ומ"מ לא תמחוק קדמאה – אל תמחוק את התירוץ הראשון – דיקריה דקב"ה סליק מיניה, אף על גב דלאו קושטא איהו, כיון דאיהו חריפא דוגמת נפחא דבטש בפרזלא וניצוצין מתנציצו לכל עבר.

נו, מה קרה? הגם שהוא כתב דבר שאינו אמיתי בתורה, הרי המלאך המגיד אמר במפורש להב"י, שלא ימחק זאת. א"כ מהו כ"כ העניין הזה, לא להגיד שיעור בגלל שהוא לא כיוון בברכת אהבת עולם? הכי הרבה, הוא אמר תירוץ לא נכון.

שערי יצחק – השיעור השבועי

האדם עושה דבר שאינו נכון, אזי הדבר אפס, כלום. משא"כ בתורה, אם עשית והתאמצת.

זה מה שטמון בדין של 'כבתה אין זקוק לה'.

מעתה מובן כי כל זה, הוא כאשר האדם מראש שם שמן כשיעור, ובמקום שאין רוח. אולם אם הוא מראש הניח במקום שישנה רוח, בזה בודאי שאם כבתה אזי הוא 'זקוק לה'.

זהו ההבדל. אם האדם יודע מראש, שהוא אומר תירוץ שאינו נכון, כאשר הוא כבר הבין שזה לא נכון, א"כ אל תאמר אותו, וק"ו שאל תכתוב אותו.

ידוע על הגראמ"מ שך זצ"ל, שמישהו שאל אותו קושיא באמצע השיעור, בישיבת פוניבז'. והוא אמר, אכן השיעור שלי הוא מופרך, וירד. הפסיק את השיעור. שאלתי בזמנו את הרה"ג עזריה בסיס זצ"ל, והוא אמר לי כי אכן הדבר נכון. הוא ראה זאת במו עיניו. הוא היה שמה. זהו אינו 'סיפור', אלא מעשה שהיה.

כמרבן, הגר"י סלנטר זצ"ל. הרי דיברנו [בשיעורים הקודמים], כי הוא חיזק את עניין לימוד המוסר. ומצד שני, שלא יחשבו שהוא סובר כי עניין המוסר, גובר על חשבון לימוד התורה. הגר"י ס היה גאון עצום בתורה, רק שהוא לא גילה זאת, הוא לא התפרסם בחלק הזה, רק בעניין המוסר אשר היה מיוחד אצלו, ולכן הוא נתפרסם בכך. על כן הוא הסתובב בהרבה קהילות, להגיד שיעורים בסוגיות עמוקות, בכדי שיקבלו ממנו את עניין לימוד המוסר.

פעם אחת הוא היה באיזה מקום, ומישהו שאל אותו שאלה נכונה, באמצע השיעור. אמר הגר"י סלנטר, יכולתי לענות לו חמש תירוצים, אבל כל התירוצים אינם נכונים, למרות שידעתי שהוא לא היה מצליח להפריך אותם. אם הייתי עונה לו, הוא היה מקבל. יכולתי להציל את כבודי, בכך שהייתי אומר לו זאת. אבל עשיתי חשבון, הרי כל המטרה שבאתי, היא בכדי לחזק את המוסר, ודבר זה אינו מוסרי...

כיון שהדבר כן, זה לא יחזק את המוסר. ע"כ הוא אמר לשואל, אכן טעיתי, ואתה צודק.

אם אתם זוכרים, בזמנו הארכנו לגבי הנושא הזה, לא כדאי לחזור על הדברים כי הם כבר נדפסו. מצד שני, נביא את דברי החתם סופר, אשר כותב במפורש – חושבני כי גם את זאת הבאנו בעבר – בזה"ל, כי הדוחקים, רובם אמתיים. אמנם השכליים וההמצאות, רובם שקר, והם המכסים פני האמת וגורמים לבעליהם להחזיק בשקר בתורת ה', כי רע בעיניהם להודות על האמת ולעזוב החרפות שלהם, וזאת המכשלה תחת יד החרפים.

אפשר להגיד תירוץ דחוק, כי 'הרבה דוחקים הם אמיתיים'. אבל לא טוב מה שישנם הממציאים תירוצים אשר נשמעים חריפים. על כך הוא כותב, כי הם מחזיקים שקר בתורת ה'.

א"כ בעצם, קשה להבין כיצד המלאך המגיד אמר למרן הב"י, שלא ימחוק זאת למרות שהדבר אינו אמת? לכאורה, אם זה לא אמת, תמחק. למה הוא אמר לו שלא ימחק?

לבאר זאת בס"ד, הבאנו בזמנו דבר נפלא שכתב בנ"ד בעל בני יששכר. אולי נאמר זאת גם כעת אבל בקצרה. הרי ישנו דין בהלכות חנוכה, 'כבתה, אין זקוק לה'. אם האדם הדליק את מנורת חנוכה, במקום שאין רוח, והוא שם מספיק שמן, ולאחר חצי דקה היא נכבתה, הדין הוא שאין זקוק לה'. לכאורה, הדבר פלא עצום. מדוע חז"ל הקילו כ"כ בנר חנוכה, שלא לחזור ולהדליק? הרי מצד מצות פרסום הנס, היה צריך להיות כי אדרבה, שידליק עוד הפעם.

אלא, ישנו כאן רמז, אל התורה שבע"פ. כי לפעמים האדם אומר איזה דבר, ולאחר מכן נתברר כי זאת טעות. הוא למד סוגיא בצורה לא נכונה, הסביר את הסוגיא או את ההלכה וכו' באופן עקום, אזי [כפי שאמרנו בשיעור הקודם] הרי אעפ"כ הוא 'עמל ומקבל שכר'. הגם שהאדם למד בצורה לא נכונה, כיון שהוא השתדל והסביר זאת לפי שכלו ולא כיוון בכל זאת לאמיתה של תורה, הוא בעצמו ראה אחר"כ כי זאת טעות, שכרו שמור לו בגן עדן.

זהו אחד ההבדלים, שבין חכמת התורה, לבין חכמות אחרות. לגבי חכמות אחרות, כאשר

שאלתך היא נכונה. זאת למרות שיכל לענות לו.

לכן אני אומר, כי כאשר הנצי"ב בא להגיד שיעור, והוא חושב כי מה שהוא אומר זהו אינו נכון, לא לאמיתתה של תורה, שאין לו סייעתא דשמיא, אזי אי אפשר לבוא ולומר זאת. רק לאחר שכבתה, אין זקוק לה. זהו דבר אחד.

*

דבר שני, צריכים לדעת, כי מה שמלאך המגיד אמר למרן הב"י, זהו אינו 'סוף העולם'. הרי הכלל הוא, לא בשמים הוא ודברים ל', י"ב. כגון שישנן 'תשובות מן השמים', למהר"י ממרויש. ישנם רבים אשר לא קיבלו זאת. אפשר להסתייע מכך, מהספר שלו, אבל הדבר אינו מכריע מבחינה הלכתית. וכן לגבי הדברים שכתב המגיד מישרים, אין פירושו כי אי אפשר לומר אחרת, מכיון שהמלאך המגיד אמר זאת.

מישהו שאל את החזו"א, למה הוא פוסק לחומרא בעניין קדושת שביעית בפירות של גויים, כדעת המבי"ט, נגד מרן הבית יוסף? כידוע לדעת מרן אין קדושת שביעית נוהגת בשל גויים.

בספר מעשה איש וחלק ראשון דף קי"ט, וחלק שביעי דף קפ"ז מובא בזה"ל, בא' משיחותיו של הג"ר יואל קלופט זצ"ל עם רבינו, הועלתה סוגיית המחלוקת הידועה שבין רבותינו הב"י והמבי"ט בנידון פירות נכרים. רבינו החמיר בזה, כידוע, כשיטת המבי"ט.

"איך ניתן לפסוק שלא כדברי הבית יוסף, והלא המלאך המגיד אמר לו שהלכה כמותו"?... שאל השואל.

המלאך המגיד אמר למרן הב"י, כי יסייעוהו שההלכה תהיה כמותו. הרי המלאך המגיד אמר למגיד מישרים, כי הספר שלחן ערוך יתקבל בכל העולם, ושתהא הלכה כמותך וכו'. לכן הרב שאל את החזו"א, איך אתה פוסק נגד הב"י?

תשמעו את תשובת החזו"א. והשיבו רבינו לאלתר, "המגיד של הבית יוסף, הוא גם כן בית יוסף".

והוא מסביר זאת שם.

וביאור התשובה, הסביר לימים הרב קלופט, הוא כך. מגיד הנשלח משיבה של מעלה לכאן, הוא משורש נשמתו ודרגתו, של זה אשר אליו נשלח. זהו איפוא מה שאמר החזו"א, שהמגיד של הב"י הוא גם כן ב"י...

זהו איננו הקדוש ברוך הוא. אלא רק מלאך אשר נוצר מן הקדושה של מרן הב"י, מכך שהוא ידע את כל המשניות בע"פ והיה משננס, נוצר מכך מלאך. אבל בעצם הם באותה הדרגה. וא"כ אפשר לחלוק גם עליו. כי דבריו אינם 'סוף פסוק'. ואין משואפנים בתורה.

ע"כ אני אומר, כי גם כאשר הוא אמר למרן הב"י, שיכתוב את התירוצי הזה למרות שאיננו נכון, לא חייב להיות שאכן הדבר כך. אולי רק לפי מחשבתו, הדבר אינו נכון. אי נמי בהיפך. אם זה בלתי נכון, אדרבה צריך למחקר.

בעניין לימוד המוסר ע"י גדולי ישראל, תוספת דברים מהרב יוחאי צבי יצ"ו. ובעניין פינחס שהרג לזמרי וכו'.

ידידנו הרה"ג יוחאי צבי הי"ו הולך מחיל אל חיל, וכתב אלי דבר חשוב מאד לגבי העניין הזה, של הנצי"ב זצ"ל. תוספת דברים למכתבו הקודם, שהבאנו בשיעור מוצש"ק קרח התשפ"ג.

וזה לשונו, בס"ד. לכבוד מו"ר, רבינו הגדול, מרן הגאון הגדול הרב יצחק רצאבי שליט"א. אני מודה לכת"ר שזכיתי שהזכיר את הדברים ששלחתי, בתוך דב"ק.

אוסף דבר קטן.

לגבי השפעת הנצי"ב זצ"ל בענין תיקון המדות, יש להוסיף, כי חוץ ממה שהיה "ספר מוסר חיי" גם היה בפועל אומר בישיבה דברי מוסר אולי אפילו דבר יום ביומו [שמבחינה מסויימת הרי זה יותר מלימוד עצמי של מוסר, כי הרב רואה מה חסר ועל מה יש להוכיח, וכעין מה שכ' לכאן בספר לב אליהו ח"ג עמ' שע"ז במהדורא החדשה. נביאם בהמשך], וכמו שמביא בס' החפץ חיים חיינו ופעלו [ח"א עמ' של"ז], "אף ידוע שבכל בוקר לאחר התפילה,

שערי יצחק – השיעור השבועי

מלבד זאת הוא הוסיף להביא במכתבו דברים חשובים, שכתב הגה"צ הרב אליהו לפיאן זצ"ל – בעל ספר לב אליהו, ומנהל רוחני בישיבת כנסת חזקיהו – אל הבחורים בזה"ל, אשריכם שאתם עדיין צעירים לימים, ואתם יכולים לקיים הכתוב [קהלת י"ב, טז] וזכר את בן־אביך בימי בחורתיך. אם אני הייתי זוכה לשמוע דברי מוסר בימי נעורי כמוכם – הייתי בן אדם שונה לגמרי. וזכורני כי הייתי בחור צעיר, ולא ידעתי כלום ממוסר.

שמעתם? הוא אומר להם, שהוא לא זכה לשמוע כמותם.

ובלא כוונה, נפל לידי ספר ראשית חכמה. פתחתי אותו לתומי, ורציתי לראות מה כתוב בו, וכמדומני שבראותי דבריו הרטבתי את הספר בדמעות. ומאז התחלתי להרגיש שצריכים ללמוד ספרי מוסר, וכל זה היה מעצמי – כי לא שמעתי דברים בזה כמו שאתם שומעים, רק פתאום נזדמן לי הספר כנ"ל, ואף לא ידעתי כי יש ספר ראשית חכמה בעולם.

... עכ"פ אני הרי לא שמעתי דברי מוסר, רק הקב"ה היה בעזרי – והוליך אותי לספרי המוסר הנ"ל, וממילא כבר היו התפילות שונות אצלי לגמרי. אבל הכל מעצמי, והיו כמה דברים שלא ידעתי אפילו שזוהי עבירה. אבל אתם שזכיתם לשמוע בימי בחורותיכם – אשריכם ואשרי חלקכם.

חזקו ונתחזקה בימים אלו, ובפרט בלימוד המוסר, והשי"ת יעזרנו על דבר כבוד שמו. ע"כ.

אמנם ברור דס"ל שאין להסתפק בכך, וכמו שכי' בלב אליהו [ח"ב עמ' רמז במהד' חדשה] בזה"ל, סוף דבר, שצריך ללמוד מוסר, ובעצמו, ולא מספיק לשמוע מוסר מאחרים, כי "אם אין אני לי מי לי" [אבות פ"א מ"ד]. "אם האדם לא יעורר את עצמו מה יועילוהו המוסרים"? [רבינו יונה בשע"ת סוף שער ב'].

הרב יוחאי צבי הי"ו הוסיף בהערה בזה"ל, נ"ב. לגבי מה שכת"ר שאל לגבי ראש הישיבה הגרי"ג אדלשטיין זצוק"ל, אולי לא הבהרתי מספיק.

היה הנצי"ב משמיע לקחו בפרשת השבוע, כשביאוריו הנפלאים מתובלים בדברי מוסר, שנטעו בלב השומעים מדות טובות ואהבת אלהים ואדם".

לא היה אז אצלם 'סדר מוסר', אבל כידוע הנצי"ב הוא מחבר הפירוש העמק דבר על התורה, ועל כן הוא היה מוסר שיעור בפרשת השבוע, אבל הוא היה 'מתובל בדברי מוסר'.

וגם היה משגיח בפועל על תיקון המדות של הבחורים.

וכבר לפניו, חותנו הגרי"צ מוולוז'ין זצ"ל "היה שם ביחוד עיקר בקורת חדה על מהלך נפשו של כל אחד מתלמידי הישיבה, על פי המדות שחשבנו [לדבר בענווה ובצניעות, להיות זהיר וזריז בכבוד כל אדם, ועוד ועוד], ואת כל מי שפרץ גדרי מדות אלו היה מעניש קשה בדברים קשים... ומי שלא זכה בהן... היתה נפשו נקעה ממנו, וגם חבריו נטו מעליו, וכה היה זה מוכרח איפה לכוף עצמו להתרגל לחיות עפ"י מדות אלו (וכמו שכת"ר הביא בשיעור האחרון מהסטיפלר זצ"ל "לשבור" את מדותיו), ולאט לאט "הרגל נעשה טבע"... ובישיבה נמסרו קניני המדות האלה מההולכים לבאים, ומדור לדור, עד היום הזה".

"ואחרי הגרי"ץ פקד על שמירת המדות היפות גם דודי (הנצי"ב), ועמד על קיומן ומילואן. ותהי איפה ישיבת וואלאזין גם למין בית חינוך לתיקוני המדות והזדככות הנפש, ולמקום שם תורה עם דרך ארץ יחד צמודים יהלכו".

"אשרי עין ראתה כל אלה, ואשרי מי שגודל וחונך בה" [מתלמידו ואחינו של הנצי"ב, בעל התורה תמימה, בספרו מקור ברוך ח"ד עמ' תתקסב:– תתקסד].

הוא מעיר נקודה נוספת, שלא תהיה טעות, וז"ל, לגבי מה שכתבתי שבישיבת ה"קובץ שיעורים" לא היה סדר מוסר, זה היה כשלימד בישיבה לצעירים בבריסק (בחיי רבו הגרי"ח זצ"ל) כמובא בס' אור אלחנן [ח"א עמ' צ"ב], אבל כשלימד ב"אהל תורה" בברנוביץ היה שם סדר מוסר [שם עמ' קכ"ה].

ממש אנו מבקשים ומתחננים לפני רבינו, אם יוכל לומר בסוף שיעוריו הנפלאים, גם דברי הדרכה, ודברי מוסר, בעניינים שכולנו רוצים וצריכים חיזוק בהם. בתורה, בתפילה, במדות טובות, ביראת שמים, ובאמונה.

והדבר הוא צורך השעה והדור, מכמה סיבות: א. כמעט כל גדולי הדור הקודם שהיו מחזקים בדברים אלו, נסתלקו מעמנו. [אמנם יש שמחזקים. אבל כשהדברים באים מגדולי ומנהיגי הדור הציבור, מקבל יותר].

ב. לצערנו, רבים מהצעירים לא מקבלים מרבותיהם בישיבה מכל מיני סיבות, וכל אלו מהם הקשורים לכת"ר בשאלות בהלכה בעצה ובהנהגה, יקבלו חיזוק ותועלת גדולה.

ג. ביודעי ומכירי קאמינא, שאף האברכים שלנו, רבים לא נשארים קשורים לישיבה, ואין מי שישפיע עליהם, ונשארה להם רק ההשפעה של כת"ר.

ד. אולי לא היה בכל הדורות כדורנו, שבו הנסיונות משתנים תדיר, וירידת הדורות מורגשת היטב רח"ל, וצריך שגדולי הדור הזה ידריכו איך להתמודד.

ה. הציבור שקשור לרבינו, הוא עצום ורב, וזה יביא תועלת אדירה, "להרים" את הרמה הרוחנית של כל הציבור.

ו. בשונה משאר העדות שיש שם כמות עצומה של מאמרי מוסר והדרכה מכל הדורות, אין לנו בזה כמותם [מחמת הידוע מכבר, שלא היה בית דפוס בתימן].

אבל עתה – אם נזכה – לדורות, כל בחור ואברך אם ירצה לדעת מה דעת רבינו על חיזוק בתפילה, על דרכים בלימוד, על "קילוף טעויות" בעבודת ה', על התמודדויות בנסיונות הדור, יוכל להוציא מ"אוצר החכמה" שנמצא כמעט בכל בי מדרשא, [ובהמשך – לפתוח בספרי שיעורי רבינו שעוד יודפסו ויופצו בס"ד] ולהתחזק. וזה יביא לו יותר חיזוק, כשיראה מה הרב שלו אומר.

תודה רבה – יוחאי צבי.

ברוך יהיה, ויישר חיליה לאורייתא.

כת"ר שאל אם הבנתי נכון, אם עיקר התחום שלו היה בשיעורים. אכן, את עיקר גדלותו בתורה ראו בשיעוריו, שיעור כללי ושיעור יומי. אומרים, שכבר החזו"א זצ"ל עודד להכנס לשיעוריו. החזו"א אמר לו [או לאחיו זצ"ל] שהם קבלו מאביהם [שהיה בחיר הישיבה כשלמד אצל הגר"ב ליבוביץ' ב"כנסת בית יצחק" בסלבודקה] את דרך הלימוד האמיתית ושלא ישנו [והדבר הודפס בהקדמה לספרו של אביו זצ"ל, "הוד צבי"].

שיטתו היתה, וכמו שאמר באופן כללי על השיטה שמאז כבר היתה בפוניבז', לא להביא בדווקא את הסברות הקשות ביותר, וכיוצא בזה, אלא להביא "סברות שמפתחות את ההבנה".

ואכן, הרגישו בשיעוריו תועלת – כבר תוך זמן קצר יחסית.

היה דורש שיספיקו כל יום [לפחות כשהיה מוסר שיעור כל יום] חצי עמוד גפ"ת, ועל זה מסר את השיעור. סברות עמוקות, מאירות עינים ומשמחות לב. הבהירות שלו היתה משהו מיוחד.

אוהבי החיצוניות למיניהם ושוחרי שיעורים מתוך "קולות וברקים" לא מצאו מקום בשיעורו, כי היה אומר את הדברים בצורה רגועה ונינוחה, ובלי לחפש רושם חיצוני.

כמדומני שסיפרו, שבחור שאל אותו שאלה והשיב לו שצריך עיון. ואח"כ שמעו אותו מדבר על שאלה זו עם אחד מגדולי התורה ואומר על זה כמה תירוצים. ואולי הגיב אח"כ כשנשאל על זה, שהבחור אינו צריך לדעת את כל זה. היה מרבה לומר שבחור צריך ללמוד לפי טבעו ולא בצורה של חיקוי, וגם הרבה להדריך איך לא ללמוד, כגון לא להתעכב יותר מדי וכו'.

בסוף דבריו, הרב יוחאי צבי הי"ו כותב משהו חדש, מציע לנו ומבקש שבסוף כל שיעור, נאמר דברי הדרכה ודברי מוסר וכו'.

הוא כותב כך, ברצוני לבקש מהדר"ג בקשה, שיודע אני שאין זו בקשה פרטית שלי, אלא של רבים רבים מהציבור.

שערי יצחק – השיעור השבועי

אל תיראו. אני עוד מעט הולך מכאן בחזרה, לא אשאר. רק אגיד לכם מה קרה איתי בישיבה של מעלה.

והוא, כאשר באתי למתיבתא ד'דקיעא, פרוזא נפיק בחיל, פנו מקום לר' יוסף שמואל מקראקא.

ומיד נתנו לי מקום אצל הגה"ק ר' ישעיה הלוי הורוויץ (הרב המחבר ספר של"ה), ולא נתרצה השל"ה לזה, שיהיה הוא שכינו. אמרו שהמקום שלי בגך'עדן, יהיה על ידו. אבל, השל"ה לא הסכים. לא רצה שישב על ידו.

ואמר, שהוא עשה הספר של"ה כולו מלא מוסר לעם, ובדמעות הרבה. והרב יוסף שמואל, למד כל הש"ס ברבים, ולא למד אפילו פעם אחת שום דבר מוסר לעם.

יש לדייק שהשל"ה לא אמר, שהוא – בעל מסורת הש"ס – לא למד מוסר, אלא שהוא לא לימד. מובן כי לעצמו, הוא אכן למד. אבל שיעור, הוא מסר רק בגמרא, הוא לא לימד מוסר, ע"כ איננו רוצה שיהיה השכן שלי. פלא עצום.

ודנו על זה דין תורה בבית דין של מעלה, ויצא הפסק בית דין, שהמקום שנתנו לי, מגיע לי בדין, ואי אפשר ליטלו ממני. רק אני מחויב לתקן זאת ללמוד מוסר. עליך לפעול, למצוא עצה ודרך, כיצד לתקן את הדבר הזה.

וקיבלתי על עצמי הדין, לירד מכאן ולעורר את אנשי החבורה, שילמדו מכאן ולהבא בכל יום קודם הלימוד דברי מוסר. זהו התיקון. לפני השיעור בגמרא, תלמדו מוסר. והסכימו תכף אנשי החבורה. ומיד חזר הנפטר ולא נראה עוד, זי"ע.

כמרכן כתוב על החתם סופר, כי לפני השיעור שלו, היה לומד לפני הבחורים בישיבתו רבע שעה בספר חובות הלבבות. אבל תשמעו דבר חידוש. החת"ס אמר, כי ביום שלא עשה זאת, הוא הרגיש קרירות בעבודת ה'.

אם בארזים נפלה שלהבת, מה יעשו איזובי קיר

[מועד קטן דף כ"ה ע"ב]?

ובקיצור, הוא מציע שנדבר דברי מוסר, בסוף כל שיעור.

עדיין לא החלטתי מה לעשות לגבי הנושא הזה, ורצוני גם לשמוע מה אתם חושבים על העניין. לכאורה חושבני, כי בלא"ה מידי פעם ישנם דברי מוסר, פה ושם. אבל לעשות מכך משהו מיוחד?

ברם עכ"פ תשמעו מעשה נורא, הקשור אל ענייננו דלעיל, המובא בספר באר יצחק [ביליצר, עמ' 14].

הגה"ק ר' יוסף שמואל זצ"ל בעל מסורת הש"ס, היה אבדק"ק פראנקפורט אם מיין.

בגמרות שלפנינו, יש לנו 'מסורת הש"ס'. מי שיעיין בשער הש"ס, יראה כי מוזכר שם שמו, רבי יוסף שמואל. כתוב שם, כי הוא עשה 'הוספות למסורת הש"ס'.

ובימיו היו בעירו תלמידי חכמים גדולים, שלמדו כל היום שיעור אחד, כל אחד ואחד בפני עצמו בעיון גדול עד מקום שידו מגעת, ובערב למדו ענין זה ברבים. בכל שעות היום הם למדו ביחידות, ובערב הם נתקבצו ביחד, ללבן בחבורה את העניינים.

וְקִנְיֵנו ר' יוסף שמואל ז"ל היה מגיד ההלכה אצל החבורה ההוא. ולמד עם החבורה ההוא כל הש"ס, והגה"ק חיד"א ז"ל כתב שלמד כל הש"ס מ"ב פעמים, וקיים ודברת 'ב"ס' ויקדש 'ב"ס'. ולמד כ"ה שנים תורה מעומד, ולמד תורה לשמה, והיו דבריו נשמעין בשמים כאחד מהראשונים.

אלו דברים מיוחדים. דבריו נשמעו בשמים. משהו מעין 'צדיק גוזר, והקב"ה מקיים'.

וכאשר עלתה נשמתו השמימה לאחר קבורתו, נתקבצו בני החבורה ללמוד השיעור ברבים כדרכם בקודש. תשמעו דבר מבהיל, מה קרה אז. באו ללמוד ביחד, לאחר שכבר קברו אותו. ומצאו את הגה"ק הנפטר, יושב על כסאו כמקדם, ונתחלחלו מאוד.

ואמר להם, אל תפחדו כלל, כי אלך לי מיד בחזרה, אך מוכרח אני לספר לכם את אשר קרה אותי.

צריכים לדעת, לגבי עניין תיקון המדות, המוסר, כי זה לא שזהו חלק אשר איננו חשוב, זאת איננה תוספת או איזו מעלה, אלא דבר הכרחי ויסודי. מהרח"ו בספרו שערי קדושה אומר, כי הסיבה שלא כתוב בתורה איסור בעס, וגאווה, וכל שאר המדות הרעות, הטעם שהם אינם בכלל תרי"ג מצוות, זהו מפני שהם עוד לפני תרי"ג מצוות. הם עוד לפני התורה, זאת ההקדמה שלתורה. בלי זה, לא שייך. וע"ע בפירוש טובי חיים על תנדב"א זוטא פרק י"ז אות ו' דף פ' ע"א.

*

קראנו בפרשת פינחס, הַנְּנִי נִתֵּן לּוֹ אֶת בְּרִיתִי שְׁלוֹם. וְהִיְתָה לוֹ וּלְזַרְעוֹ אַחֲרָיו בְּרִית כְּהֹנֵת עוֹלָם וְגו' ובמדבר כ"ה, י"ב-י"ג, הקב"ה מבטיח לפינחס, הבטחות עצומות. שתי בריתות. א' 'בריתי שלום'. היינו, אינו צריך לדאוג שמא אחיו של זמרי, ינקמו את דמו ויהרגו אותו [עייין פירוש ר"א אבן עזרא, ור"א מזרחי על רש"ן]. אל תדאג, אתה יכול להיות רגוע, אין מלחמה, רק שלום. אף אחד לא יפגע בך. וכן השנית, 'ברית כהונת עולם', שמזרעו יהיו כהנים גדולים. הרי כל עיקר הכהנים הגדולים, הם מזרעו. שמע מינה, כי המעשה הזה שהוא עשה – מה שקינא על עניין זמרי – נעשה לשם שמים בתכלית. עומדים על כך, בהרבה ספרים.

בספר רב ייבי [פ' פינחס, הובא בס' לחי ראי עמ' קנ"ט] כתב, דהיה מקום לחוש שיבוא פינחס לידי גאווה, כשעשה מעשה נפלא כזה בהריגת זמרי וקינא קנאת ה'. והנה כמה אנשים עושים מצוות גדולות, והשם יתברך אינו מודיע להם, כדי שלא יבואו להתגאות ויתקלקלו על ידי זה. כי מדת הגאווה, גרועה מכל.

ובפינחס לא חש הקב"ה לגיאות, משום שנותן לו בריתי שלום, ושלום היינו שלום מן היצר הרע (כמו שהביא בשם מהר"ם אלשיך) כדכתיב בריתי היתה אתו החיים והשלום.

בספרים רבים מדגישים את העניין הזה, כי פינחס היה עלול לבוא לידי גאווה.

בספר אבני זהב [עמ' 212] כתב בזה"ל, משום זה הוא בדין שיטול את שכרו, דהיתה כונתו זכה

לש"ש במה שהרג את זמרי, הגם שהיה יכול לצרף במצוה זו שמץ גאווה וכבוד. אבל פינחס לא נהנה בעת המצוה כלל, שהיה כונתו זכה ורצויה, והוא נסיון גדול וכו'.

ויתכן לומר דביוזוהו – הרי כתוב שהשבטים ביזו אותו, 'בן פוטי שפיטס אבי אמו עגלים לע"ז' – שרדף אחר הגאווה והכבוד בזה שהרג לזמרי – טענו כי הוא עשה זאת בשביל כבוד – ממה שירש מאבותיו שפיטמו עגלים לע"ז, ויש גם בו שמץ ע"ז, זהו הגאווה והכבוד, כמ"ש בגמ' סוטה נדף ד' כל המתגאה כאילו עובד ע"ז.

אבל משִׁכְרוּ נִיכַר, שלא כן היה.

הרי הקב"ה יודע תעלומות, יודע כל סתרי מחשבות, זיכרי כל מעללי איש'. אם לפינחס היתה מעורבת איזו מחשבה כזאת, במעשה שלו, הרי הקב"ה יודע זאת, שהוא בוחן כל כליות ולב. ואם הקב"ה כורת לו ברית שלום, הדבר סימן כי המעשה היה נקי באלף אחוזים.

כי כל הרודף אחר הכבוד, הכבוד בורח ממנו. וא"כ למה זכה לכהונה. ובודאי כונתו היתה לשם שמים, וא"כ בדין הוא שיטול את שכרו.

גם בספר אמרי חן [פ' פינחס, הובא בקובץ עיון הפרשה, פינחס עמ' פ"ב] הביא בשם האר"י ז"ל, שכאשר אדם זוכה למעלה גדולה על ידי מצוות ומעשים טובים שעשה – אם אדם עשה איזה מעשה טוב, משהו חשוב במיוחד. הרי מה שפינחס עשה, אפילו משה רבינו לא עשה. משה רבינו, 'נתעלמה ממנו הלכה'. פינחס עשה את המעשה הזה, א"כ כביכול יש לו דרגא עצומה.

מיד מתקנא בו היצר הרע, ומנסה להכשילו בהרהורי גאווה – אני ואפסי עוד – ועל ידי כך מפילו ממקום עמדו. והעצה לכך היא, שאחד מאוהביו יבזה אותו, ועל ידי כך לא יבוא לידי גאווה. זאת בכדי 'לאזן', ככה שלא יתגבר עליו יצר ההתנשאות.

העניין כאן אינו ברור, 'שאחד מאוהביו יבזה אותו, ועל ידי כך לא יבוא לידי גאווה'. היתכן? וכבר מובא שם בקובץ עיון הפרשה ב'סוגריים', וצריך עיון, כיצד מותר לעשות כן?

שערי יצחק – השיעור השבועי

אפרים, במעשה של וַיֹּאמְרוּ לוֹ אָמַר נָא שְׁבִלַת וַיֹּאמְרָם סְבִלַת [שופטים י"ב, ו']. בגלל העון הזה, הוא נענש שישחט את בתו. מדה כנגד מדה. כך היא דעת חז"ל, שיפתח שחט את הבת שלו. לא כדעת המפרשים הפשטנים, האומרים כי זה לא שהוא שחט אותה, אלא עשה לה מקום שתהיה בודדה, שלא יהיה לה שום קשר עם בני אדם.

בכל אופן, הסנהדרין לא ידעו. גם פינחס, שהיה גדול הדור, לא בא אל יפתח, כדי להתיר לו את נדרו. ויפתח, היה בעל גאווה. הוא אמר, אני יראש קציני ישראל, וכי אני אלך אצל פינחס? ופינחס אומר, אני כהן גדול, בן כהן גדול, וכי אני אלך אצלו? הוא זה שצריך אותי. אם יש לו שאלה, שיבוא אלי. כפי שהיום אומרים, ירוצה את הרב, יבוא אליו. מה פתאום שאני אלך אליו?

וצע"ג מה קרה פתאום? מהיכן נהיתה לו פתאום גאווה?

בספרים ישנם הרבה הסברים, כיצד לבאר זאת. בודאי שאין המדובר על שיקול של כבוד כפשוטו, על גאווה רגילה. איננו מגיעים לקרסוליו. הפתח קרא לפינחס מלאך ה', כיעוין במדרש רבה פ' שלחלך. בודאי שהיו לו חשבונות, של כבוד התורה, כי יפתח עם הארץ, ואם הוא לא מכניע את עצמו אזי איננו יכול להתיר לו וכו'. ועיין גסכ"ן בהקדמת ספר ברכת שמעון על בבא בתרא. בקיצור, זה היה משהו דק מן הדק. ישנם לכך כל מיני טעמים, והרבה אריכות בספרים.

אבל, אחרי ככלות הכל, היתה עליו תביעה. מה קרהלו? מה נשתנה?

אלא רואים כמה האדם צריך לתקן את עצמו, לבדוק את מדותיו, כמה הדבר צריך חיזוק תמידי, מוסר שוב ושוב. גם אדם גדול כמותו, ולמרות שהוא כבר היה זקן, בכל זאת הוא נענש כל כך, ונסתלקה ממנו רוח הקודש. בגלל העון הזה.

יפתח נענש, כפי שנאמר [שופטים י"ב, ז'] וַיִּקְבַּר בְּעָרֵי גִלְעָד, שמת בנישול איברים. ופינחס נענש, שניטלה ממנו רוח הקודש.

בכל אופן הוא אומר, ולפי זה ביאר – האריז"ל – שהשבטים היו מבזים את פינחס, כדי שלא יבוא לידי גאווה, על המעשה הטוב שעשה. אמנם הכתוב בא ויחסו אחר אבותיו, והיינו שבא לומר שפינחס אינו צריך כלל וכלל לעצה זו, כדי שלא להגיע לגאווה, כיון שפינחס מעולם לא סבר שהגיע לאיזו מדרגה בעבודת ה' מכוחו, אלא כל דבר שעשה תלה בזכות אבותיו.

כעת תשמעו פלא עצום.

מה היה בסוף, עם פינחס? הרי הוא האריך ימים. בא יפתח ואמר, וְהָיָה הַיּוֹצֵא אֶשֶׁר יֵצֵא מִדְּלָתֵי בֵּיתִי לְקִרְאָתִי בְּשׁוּבֵי בְּשָׁלוֹם מִפְּנֵי עֲמוֹן, וְהָיָה לִי יְיָ וְהִעֲלִיתִהוּ עִוְלָה [שופטים י"א, ל"א].

יפתח היה עם הארץ, חשב שאפשר לשחוט בן אדם ולהקריבו קרבן עולה כמו בהמה ועוף. כתוב במדרש תנחומא ופרשת בחוקותי, כי בתו התווכחה איתו. אין דבר כזה, להקריב נפשות אדם. הוכיחה לו מכמה עניינים. הדבר אינו נדר. היא אמרה לו, כאשר ראתה שאינו מקבל ממנה, הִרְפָּה מִפְּנֵי שְׁנַיִם חֻדָּשִׁים, וְאַל כָּה וְיִרְדְּתִי עַל הַהָרִים [שופטים י"א, ל"ז]. אמר רבי זכריה, וכי על ההרים יורדים? על ההרים עולים, לא יורדים. אלא מאי, זירדתי על ההרים היינו, ארד אל הסנהדרין, אשר נקראים הרים, שנאמר [מיכה ו', ב'] שְׁמַעוּ הָרִים אֶת רִיב יִשְׂרָאֵל הַלְכָה אֶל הַסְּנֵהדְרִין, וְנִתְעַלְמָה מֵהֶם הַלְכָה. מן השמים רצו שלא תינצל בתו. אפילו שלכאורה, דבר פשוט כזה, להקריב אדם בתורת עולה, אין ספק שלא שייך. הרי חז"ל אומרים – דנים בזה רבי יוחנן וריש לקיש – כי אפילו לגבי כופר, דהיינו לתת דמים תמורת זה, זהו רק כשאמר לעולה בלמ"ד. רבי יוחנן אומר, הקדש דמים היה יפתח חייב. ולריש לקיש, אפילו הקדש דמים לא היה חייב. דתנן, אמר על בהמה טמאה, או על בעל מוס, 'הרי אלו עולה', לא אמר כלום. אמר הרי אלו לעולה, ימכרו ויביאו בדמיהם עולה. והרי יפתח אמר, זיהעליתיהו עולה.

הטעם שנתעלמה מן הסנהדרין ההלכה, כיון שיפתח שחט ארבעים ושנים אלף מבני שבט

[כדאי להוסיף דבר הקשור למה שדיבר מעכ"ת לשעבר אודות לימוד מוסר בתימן. שכן כתוב בסערת תימן דף מ"ו אודות מהר"ח קורח וז"ל, היה רגיל לדרוש בשעת הלימוד דברי מוסר ערבים, המושכים את הלב לאהבת ה' ויראתו, ומסמיכם למעשים שהיו בימי רבותיו יעו"ש. והיינו אפילו בזמן לימוד משנה והלכה וכדומה, כמובן מכלל דבריו שם. ונראה שהיה עושה כך כשנודמן לפניו לימוד איזה מוסר מן העניין שלמדו, וכמו שהיה עושה מהרח"כ [שהיה מתלמידי תלמידיו] כשלימד ברבים, כפי ששמעתי מפי אבא מארי זלה"ה. וגם בחיבורו שם טוב עשה כך, ואפס קצהו יראה המעיין מתוך דברי המוסר שליקטתי בספר דרך החיים מתוך חיבוריו, שיש מהם דברים שכתבם על איזו הלכה. ועיין מה שכתבתי על זה שם בהקדמה דף י"ז י"ח. וכיון שכך היו עושים שנים מגדולי רבותינו, יתכן שכך היו עושים גם שאר חכמי תימן לדורותיהם, כי אנשי מוסר היו כידוע. איתמר].

תגובות להערות והארות משיעורים קודמים בעניין זה, ובעניין לכבוד התנא האלקי (בחירק), ובעניין המלה חנוכיה, שצריך לפרסם זאת ביתר שאת. ידידנו הרה"ג שלמה אלמוג אכלופי הי"ו, מירושלם עיקו"ת, כתב אלי כמה הארות והערות לגבי כמה עניינים.

באחת מהן הוא כותב כך, בשיעור מוצש"ק פרשת אמור שנ"ז [מעמ' 17] הביא מעכ"ת שליט"א את דברי ספר מיכל מים, שכאילו ספרי המוסר [ובעמ' הבא נזכר להדיא הסה"ק מסילת ישראל] היו טובים רק בזמן שיצה"ד חלש, ולאחר יוה"כ לא היו חטאים ולא חוטא [גם זה לא מדויק עיין חמ"י] משא"כ כיום צריך חומות אחרות לחזק באמונה והשגחה בשכר ועונש וכו' ע"כ.

לענ"ד דברים אלו מרפסין איגרי, ואדרבה איפכא מסתברא – לכאורה, מה הוא כותב? – הרי כל גדולי עולם, למן ג"ע מהרי"ץ והגרי"ס ומהר"י יצחק הלוי ומהר"ס עוזירי זיע"א ועד היום, שבים ומעוררים על החשיבות העצומה

בלימוד קדוש זה, והתבטאו בחריפות נגד המבטלים לימוד המוסר. שנית, היכן נדפסה מסכת גיהנם אם לא בסה"ק ראשית חכמה, בו הגו אבוה"ק בימות החול וכו'.

שלישית, על ידי לימוד המוסר הק' בקביעות, אדם זוכה לישרות נקיות זיכוך במדות ותאוות ודעות, וליאור באור האורות שלאמת, וממילא לא מגיע לאותם מחוזות מטונפים של כפירה וגרורותיה וכו'. והגראי"ל שטיינמן זלה"ה חידש שאפילו בלימוד של חמש דקות מדי יום ביומו, יש בכחו את הסגולות הנ"ל וכו'. האריך מכמה וכמה מקורות, ויישר חיליה לאורייתא, כן ירבה וכן יפרוץ.

אבל נלע"ד שאין טענה כלפי ס' מיכל מים. הוא לא התכוין חלילה שלא ילמדו בספרי המוסר הישנים והמקובלים, רק שלפי מצב דורות הללו צריך לכך הקדמות, לחזק לפני כן את יסודות האמונה שנתרופפו. זה מובן מתוך הדברים שהבאנו שמה.

*

דרך אגב, הוא כותב שם נקודה נוספת בזה"ל, מה שעורר הדר"ג שליט"א על הדיוק באמירת התנא האלקי וכו'. דיברנו לגבי הטעות הזאת. תשמעו מה שהוא כותב, יישר כח גדול, וגם אחד השכנים שלנו, שהשמיע בקו"ר שיר זה עם החירוף שבו, כשהראיתי לו את דברי כת"ר, מיד כיבה את השיר. והי רצון שתרבה האמונה בקרב הארץ.

שאלה מהקהל: מדוע הרב אומר האלקי בקו"ר?

תשובת מרן שליט"א: אכן בודאי הנכון לומר כגירסתינו בה"א, וגם הלמ"ד בקמץ ולא בחולם, הַאֲלֵהִי. אבל הרי אנחנו באים בזה לתקן את השגיאה שלהם. לומר להם איך לתקן לפי שיטתם.

*

לסיום, ידידנו הרב שר שלום יוספי הי"ו, הראה לי בספר 'הורני חוקיך', להרה"ג יוסף משדי שליט"א, שהוא כותב [בדף כ"ט] בזה"ל, ראיתי חכמים בזמנינו, שכתבו להעיר על השם "חנוכיה" שבא מהשפה העברית המתחדשת.

שערי יצחק – השיעור השבועי

מלרע, היא מלה בעברית, כפי שאומרים מטריה, ספריה. זאת העברית החדשה. אולם בעל שדה הארץ, היה ספרדי, ובלשון לאדינו, מוסיפים לכל דבר את הסיומת איה. הוא כתב, חנוקניאה. זה לא אות כא"ף בכלל. ומלעיל.

שנית, לגבי מה שהם טוענים, כי עשו את המלה הזאת, בכדי שלא לקרוא בשם 'מנורה' כמו בבית המקדש, וכי אין בבית ארון, ושלחן, כפי שהיה בבית המקדש? וכן חפצים, כגון מעיל, ומגבעת, גם אלו שמות שהיו בבית המקדש. מהו הקשר?

לא אכנס כעת לכל הפרטים, כיון שכבר הסברנו זאת שם. גם אם הם רוצים אולי לעשות, אפילו אם זה היה נכון, כעין ספק ספיקא של חסידות, שלא לקרוא לה בשם מנורה, זה לא מצדיק ללכת אחרי מחריבי היהדות. את המלה הזאת, המציאו ופרסמו רשעים, מחללי שב"ק וכו', רק שהם אינם יודעים זאת.

לכן צריך לפרסם את הדברים הללו ביתר שאת. כיון שישנם רבים, אשר העניין מאד מעורפל אצלם. אם המאמר 'מנורת חנוכה' הנז"ל היה מפורסם, באלפי עתקים, עם כל הראיות, היינו זוכים לבער את החמץ הזה. זאת טעות, אשר כ"כ נשתרשה ונכנסה, עד שצריך הרבה כוחות בכדי לעקור אותה. לגבי העניין של 'לכבוד התנא האלקי', הרה"ג שמריהו יונה הי"ו כבר מתכוון לאסוף את כל החומר בנושא, אולי הדבר יעזור. הוא חושב לפעול ולתקן את הנושא הזה, יהי רצון שהשם ברוך הוא יזכה אותו. נשאר העניין של מנורת חנוכה, אשר גם לגבי הנושא הזה אני רואה כי ישנם אפילו תלמידי חכמים חשובים, אשר אינם יודעים, את מהות הבעיא. וכביכול דוחים זאת בקלות, בטענות פשוטות. אבל אינם עונים תשובות של ממש, כיון שבעצם אינם יודעים שלא זאת היא הנקודה.

הוא כותב את הדברים, תחת הכותרת 'דיני המנורה', ובסוגריים 'חנוכיה'.

ולדעתם – של אותם חכמים – הוא שינוי מלשון הקודש, והזהירו על כך.

אולם ראיתי בספר אור אליהו [עמ' כ"ב] שהביא משו"ת שדה ארץ שחי לפני מאתיים חמשים שנה שקרא לזה כן, וכ"כ גם בשו"ת שמחת כהן שחי לפני מאה ועשרים שנה. ויש לומר ששינוי את השם לקרוא לה חנוכיה ולא מנורה, כדי לרמוז על ההבדל שבין מנורת המקדש שהיא שבעה קנים, לבין מנורת חנוכה שהיא שמונה קנים. וידוע רמזים מהחיד"א ועוד על ר"ת חנוכה, כגון ח' נרות והלכה כבית הלל.

לדבריו, כביכול כל הטענה היא, מפני שזהו שינוי מלשון הקודש.

ע"כ אני אומר, לגבי שני הדברים הללו ביחד. גם לגבי העניין של 'לכבוד התנא האלקי', שזהו חירוף וגידוף. וכן לגבי המלה 'חנוכיה', שאמנם זה אינו חירוף וגידוף, אבל לקרוא למנורת חנוכה בשם הבדוי חנוכיה? לצערינו, אנשים אינם יודעים. הוא חושב – ורבים חושבים כמותו – כי זהו רק שינוי מלשה"ק. ברם, לא זאת היא הנקודה. אלא העניין הוא, כי את המלה הזאת, המציאו במחנה הרשעים. 'צאצאי המתיוונים. איך אפשר לקרוא למנורת חנוכה בשם הזה?

היה צריך לברר הדק היטב את הנושא הזה, שהם השורש, כי אלו אינם דברים אשר כתובים במפורש בספרים, אלא צריכים לחקור ולדרוש על כך. ואסתיעא מלתא מן שמיא. היגעת למסקנא פשוטה מאד, כי הרבה רבנים אשר לצערינו משתמשים במלה הזאת, אינם יודעים. הם חושבים, וכי מה הבעיא לומר חנוכיה? יש הרבה מלים שהם חידשו. אפילו בספרי הלכה, כותבים את המלה הזאת. אבל כבר הארכנו על כך בזמנו, כפי שנדפס בקובץ דברי חפץ [גליון חמישי, תשרי התשע"ז בשכ"ז], ישנו שם מאמר מיוחד בשם 'מנורת חנוכה', לברר את כל הנושא הזה.

וכתבנו כי מה שהם מביאים מהספר שדה הארץ, זהו דבר שאינו נכון. כי המלה חנוכיה,

מי שיזכה לפרסם את הנושא הזה, בודאי תהיה לו בכך זכות גדולה. כי לתת לחפץ קדוש, ל'חנוכה', שם אשר נתנו אנשים שרחוקים מן התורה, הדבר חמור מאד. אבל הדור שלנו, דור תהפוכות, דור עקש ופתלתול. אנחנו בעוה"ר במצב של ירוד ירדנו, וישנם אמנם דברים הרבה יותר גרועים, פי כמה וכמה, אבל ישנם עכ"פ דברים ברורים, כגון דא, אשר אין ספיקות לגביהם, ימינה או שמאלה, רק שישנה חוסר ידיעה. והדברים האלה, מוסיפים שאנחנו עוד יורדים ויורדים. ואפשר לתקן זאת.

בידינו הדבר. מי שיזכה להפיץ את החומר הזה – מאמר מנורת חנוכה הנז"ל, ויש לי עוד הוספות שלא נדפסו שם – ולפרסמו, להפיצו במאות ובאלפי עתקים, זאת זכות גדולה, שבעז"ה נזכה עי"ז לתקן את הדבר. מה שיש לנו אפשרות לתקן בעולם הזה. והשם ברוך הוא יהיה בעזרנו, אכי"ר.

הודעה חשובה!

שיעור זה הוקלד עפ"י שמיעה בעיקר, נערך והגה לפי הבנת העורך. השיעור היה לנגד עיני מרן שליט"א קודם הוצאתו, הוסיף עניינים וציין מקורות, שיפר ותיקן דברים רבים, אולם מפאת העומס הרב המונח על כתפיו, נבצר ממנו לעבור הגהה מדוקדקת, להאיר ולהעיר בהרחבה כבשיעורים שעברו. לאור האמור, בכל ספק או שאלה המתעוררת למעיין בשיעור זה, יש לו לברר היטב את הדבר להלכה ולמעשה אצל מרן שליט"א. הערות ותיקונים יתקבלו ברצון. פרטים בטלפון: 050-4140741